

TÜRKİYE’DE SOSYAL ARABULUCULUK
SOCIAL MEDIATION IN TURKEY

Didem ERDOĞAN* & Rukiye KAHYA**

Makale BilgiGönderi: 02/12/2024
Kabul : 17/03/2025**Anahtar Kelimeler***Alternatif
Uyuşmazlık Çözüm
Yöntemi,
Arabuluculuk,
Sosyal Arabuluculuk,
Şiddetle Sivil
Mücadele,
Sosyal Arabuluculuk
Akademisi,
HEGEM Vakfı.***Article Info**Received: 02/12/2024
Accepted: 17/03/2025**Keywords***Alternative Dispute
Resolution Method,
Mediation,
Social Mediation,
Civil Struggle
Against Violence,
Social Mediation
Academy,
HEGEM Foundation.***Özet**10.21492/inuhfd.1595218

Bir uyuşmazlığın çözüm yöntemi olarak bilinen en yaygın yöntem, uyuşmazlığı yargı yoluna taşımak; yani dava açmaktır. Fakat yargı organının iş yükünün son yıllarda oldukça arttığı gözlenmiştir. Bu da bireylerin haklarına bir an önce kavuşmalarının önünde ciddi bir engel oluşturmaktadır. Bu nedenle çağdaş demokratik hukuk sistemleri, tarafların sorunlarını kendilerinin çözmelerine olanak tanıyan ek yöntemler geliştirmeye başlamıştır. Alternatif çözüm yöntemi olarak anılan bu yöntemlerden bir tanesi de sosyal arabuluculuktur. Sosyal arabuluculuk, çatışmaların çözümüne yönelik bir yöntem olarak, taraflar arasında barışçıl iletişimi ve müzakereleri teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Bu süreçte, tarafsız bir üçüncü kişi olarak arabulucu, tarafların kendi çözümlerini bulmalarına yardımcı olmaktadır. Sosyal arabuluculuk, toplumsal uyumu sağlamak, ilişkileri geliştirmek ve çatışmaları kalıcı şekilde çözmek için kullanılan bir arabuluculuk türüdür. Özellikle komşuluk ilişkileri, okul çatışmaları, işyeri anlaşmazlıkları gibi sosyal ortamlarda etkilidir. Önemli özellikleri arasında, gönüllülük, gizlilik, eşitlik ve tarafsızlık ilkeleri yer almaktadır. Sosyal arabuluculuk, genellikle resmi hukuki süreçler yerine daha az maliyetli, daha hızlı ve esnek çözümler sunmaktadır. Türkiye’de son yıllarda arabuluculuğun yanı sıra sosyal arabuluculuğun da Batı ülkeleri standartlarında gelişimini sağlamak için önemli adımlar atılmaktadır. Çalışmanın konusu Türkiye’de hukuk sistemi içinde sosyal arabuluculuğa tanınan yer ve güvencelerin araştırılmasıdır. Dolayısıyla konuya anahtar olacak şekilde Türkiye’de sosyal arabuluculuk terimi, sosyal arabuluculuğun tarihi, özellikleri ve etik ilkeleri ile sosyal arabulucu olabilmenin şartları, sosyal arabulucunun hukuki statüsü ve sorumluluğu konularıyla sınırlı açıklamalar yapılacaktır.

Abstract

The most common method of resolving a dispute is to bring the dispute before the judiciary, i.e. to file a lawsuit. However, it has been observed that the workload of the judicial body has increased considerably in recent years. This constitutes a serious obstacle for individuals to achieve their rights as soon as possible. For this reason, contemporary democratic legal systems have started to develop additional methods that allow the parties to solve their problems themselves. One of these methods, referred to as alternative resolution methods, is social mediation. Social mediation, as a method of conflict resolution, aims to promote peaceful communication and negotiations between the parties. In this process, the mediator, as a neutral third party, helps the parties to find their own solutions. Social mediation is a type of mediation used to ensure social cohesion, improve relationships and resolve conflicts permanently. It is particularly effective in social settings such as neighborhood relations, school conflicts and workplace disputes. Important features include the principles of voluntariness, confidentiality, equality and impartiality. Social mediation often offers less costly, faster and more flexible solutions than formal legal processes. In recent years, important steps have been taken in Turkey to ensure the development of social mediation as well as mediation at the standards of Western countries. The subject of this study is to investigate the place and guarantees given to social mediation in the Turkish legal system. Therefore, limited explanations will be made on the term social mediation in Turkey, the history, characteristics and ethical principles of social mediation, the conditions for becoming a social mediator, the legal status and responsibility of the social mediator.

* Dr. Öğr. Üyesi Süleyman Demirel Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, Anayasa Hukuku Anabilim Dalı.

** Arş. Gör. Dr. Süleyman Demirel Üniversitesi, Hukuk Fakültesi, İdare Hukuku Anabilim Dalı.

Atıf Şekli | Cite As: ERDOĞAN, Didem/ KAHYA, Rukiye, “Türkiye’de Sosyal Arabuluculuk”, İnÜHFD, 16(1), 2025, s.86-99. **İntihal | Plagiarism:** Bu çalışma intihal programında kontrol edilmiş ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. | This article has been controlled via plagiarism software and reviewed by at least two blind referees.

EXTENDED SUMMARY

The most classical method used to resolve a dispute, the litigation method, does not always produce results in line with its purpose, because even if the decision of the judicial body is fair, it may be a decision made too late. For this reason, contemporary democratic legal systems have begun to develop additional methods that allow the parties to resolve their problems. One of these methods, referred to as an alternative solution method, is the institution of social mediation, which -in Turkey- has developed in recent years. The purpose of this study is to reveal the importance of this method in light of its history and development and to discuss its function.

Social mediation had already existed as a means of reconciliation in societies long before it was accepted in legal systems. Since the main reason for disagreements, conflicts, and disputes is communication problems, the existence of this practice is also in question through the mediation of a competent person or group that enables communication between the parties in that society.

In Turkish Law, the institution of mediation was accepted as an alternative solution method to litigation in legal disputes in 2013 with the Law on Mediation in Civil Disputes No 6325 in order to resolve disputes in an effective and inexpensive way. The institution of social mediation, which aims to resolve dispute types other than legal disputes, is a new practice in Turkish Law. This practice is carried out within the framework of the cooperation protocol signed with the Foundation for Combating Violence (HEGEM Foundation) on 06.01.2022 within the scope of the Human Rights Project of the Ministry of Justice. In other words, there is no special law as in mediation in legal disputes, and there are no procedures determined by regulatory procedures issued based on and in accordance with this law, and no rights and guarantees granted to the persons who perform it. In this study, we tried to clarify the term social mediation with examples of European practices, and also focused on the harmful effects, rather than benefits, of regulations made without eliminating the legal deficiencies in the ethical principles of social mediation, the conditions for becoming a social mediator, and the legal status and responsibilities of social mediators.

Social mediation is an impartial and independent third-party activity carried out to help individuals or organizations develop their relationships with each other and resolve disputes that cause them to confront each other. The Foundation for Combating Violence is a foundation established to prevent violent incidents by conducting research on social violence and crime, determining risk maps and developing models for civil struggle against violence with various support services. The fact that it has signed a cooperation protocol with the Ministry of Justice and state universities in order to carry out social mediation activities is in accordance with the principles of the foundation.

However, what should happen is to create a common platform that ensures that all associations and foundations operating in the field of social mediation work together, as in the practice in France, and that this formation provides specialization training and certification programs, or to carry out the process with a central organization established within the General Directorates of Legal Affairs of the relevant ministries. In addition, with this regulation, the procedures and principles to be followed in social mediation activities and whether these activities are binding or not should be clearly stated, the basic principles regarding the legal responsibility of the social mediator should be determined and assurance should be provided to the social mediator who acts on a voluntary basis.

Social mediation is an alternative dispute resolution method that has a very wide field of application, but despite this, as a rule, it is not legally binding. In order for it to be legally valid, it is essential to make some legal arrangements, just like in mediation in civil disputes. In this way, social mediation can become legally binding in terms of the parties fulfilling their obligations.

Establishing social mediation and training field actors is one thing, but transferring these preparations to the field is another. Throughout our research, we have seen that social mediation arrangements have many aspects that need improvement. Indeed, social mediation was a necessary step to take - considering the contribution this method will provide to social consensus - and these steps must now be clarified and strengthened.

The application of alternative dispute resolution methods; is a result of the establishment of negotiation awareness and belief in reaching a solution through dialogue in society, and at the same time, it contributes to the formation of this habit. For this reason, it is a necessary and important practice to spread voluntary mediation activities for the solution of social problems that vary from country to country and even from region to region, and to carry out social mediation activities by foreseeing a system within this scope.

Social mediation activity, which has been applied for many years in Europe, has been tried to be implemented in Turkey by being tied to certain regulations in the last few years. As in every new application, it is essential to progress by repairing the encountered problems, deficiencies and malfunctions of the system in time and to keep the benefit of the application at the highest level. However, although the applications that have been continuing in Europe for many years constitute an important recent example and social mediation activities in Turkey have actually been carried out by people who are considered respectable and reliable for reasons such as age, position and reputation, it is unacceptable for grave mistakes and deficiencies to exist even while the system is still in its formation phase.

When the most recent written sources created on social mediation (Special Regulation on the Organizational Structure and Working Principles of the Social Mediation Academy; "Certified Social Mediation", "Certified Violence Prevention Consultancy" and "Human Rights Consultancy" Certificate Programs Implementation Directive) are examined; the fact that the topics included here lack a legal basis also makes it difficult to understand their content. The mentioned sources give the impression that the focus is entirely on the organizational structure, not on the rights and obligations of the two main factors that give rise to social mediation, namely the social mediator and the parties to the dispute, and on the ethical principles they must comply with. The sentences in these sources make it very difficult to read and comprehend due to partly incorrect use of scientific terminology, and partly distortions in meaning they carry. For example, it is clearly seen that the basic logic of law has not been internalized and the technical use of concepts has not been mastered in the topics covered by the style and sentences used in the sources. However, on this way towards institutionalizing social mediation, the emergence and conditions for the activation of responsibility should be examined directly by expert lawyers, starting from the history of the subject, and based on examples from the types of responsibility and comparative legal systems.

I. GİRİŞ

Çatışmanın tarihi insanlık tarihi kadar eskidir demek yanlış olmaz. İnsanlık var olduğu günden beri uyuşmazlık yaşanması ve bunun çatışmaya dönüşmesi sık rastlanılan bir durumdur. Resmi olmayan tarihi çok daha öncelere uzanmakla birlikte dünyada 21. yüzyıl başlarında hukuk sistemlerinde yerini almaya başlayan sosyal arabuluculuk (*social mediation*), alternatif uyuşmazlık çözüm yollarından en çok başvurulan yol olarak tercih ve teşvik edilmeye devam etmektedir¹. Çoğu çatışma veya anlaşmazlığın *yanlış anlama temelli iletişim sorunlarından* kaynaklandığı göz önüne alınırsa problem çözmede sosyal arabulucunun rolünün önemi daha iyi anlaşılabilir.

Arabuluculuk müessesesi uyuşmazlıkların yargı yoluna taşınması ile kaybedilen zamanın önüne geçebilmek ve aynı zamanda uyuşmazlıkları etkili ve ucuz bir yöntemle çözüme kavuşturabilmek amacıyla yargı yoluna alternatif bir çözüm yöntemi olarak kabul edilmiştir. Sosyal arabuluculuk kavramı ise hukuk uyuşmazlıkları dışında kalan, temel olarak sosyal ilişkilerdeki uyuşmazlıkları çözmeyi hedefleyen ve sistemimize yeni dahil olmuş bir arabuluculuk türüdür. Bu minvalde 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK) ile birlikte hukuk sistemimize kazandırılan yenilikler arasında davaların daha etkin ve verimli bir şekilde ele alınmasına olanak veren ön inceleme aşaması davaların etkin ve verimli bir şekilde ele alınmasını amaçlar. Dilekçelerin karşılıklı verilmesinden sonra gerçekleştirilen bu süreçte mahkeme dava şartlarını ve ilk itirazları inceler, uyuşmazlık konularını belirler ve tarafların delillerini sunmalarını sağlar. Ayrıca, hâkim, tarafları sulh ve arabuluculuk konusunda bilgilendirir ve onlara bu yolu teşvik eder (HMK m. 137/1, m. 320/2). Eğer sulh veya arabuluculuk yoluyla bir sonuca ulaşılabileceği değerlendiriliyorsa hâkim bir defaya mahsus yeni bir duruşma günü tayin edebilir (HMK m. 140/2). Bu süreç dava sürecinin başında taraflar arasındaki uyuşmazlıkların çözümünde stratejik bir yol haritası sunarak arabuluculuğun önemini ortaya koymaktadır. Bu aşama dava süreçlerinin başında taraflar arasındaki uyuşmazlıkların çözümünü için stratejik bir yol haritası sunar. İşte tam bu noktada arabuluculuk müessesesinin rolü ve önemi belirginleşir. Arabuluculuğun teşvik edilmesi uyuşmazlıkların hızla ve dostane bir biçimde çözülmesine katkı sağlayarak, yargı sisteminin üzerindeki yükü hafifletir. Bu çerçevede arabuluculuk taraflara kazan-kazan prensibine dayalı bir çözüm yolu sunarken, mahkemelerin iş yükünü de önemli ölçüde azaltır ve hukuk sisteminin etkinliğini artırır². Dolayısıyla arabuluculuğun ön inceleme aşamasında göz önünde bulundurulması uyuşmazlıkların çözümüne barışçıl bir perspektif kazandırılması açısından kritik bir rol oynamaktadır³.

Türk Hukukunda arabuluculuğa ilişkin kabul edilmiş temel kanun 22.06.2013 tarihinde yürürlüğe giren 6325 sayılı *Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu*'dur (6325 sayılı Kanun olarak anılacaktır). Bu Kanuna dayanılarak hazırlanan mevcut yönetmelik ise 22.06.2018 tarihinde yürürlüğe giren *Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Yönetmeliği*'dir.

Sosyal arabuluculuğa ilişkin düzenleme ise Adalet Bakanlığının “İnsan Hakları, Şiddetle Sivil Mücadele ve Sosyal Arabuluculuk Bilincini Güçlendirici Saha Aktörleri Yetiştirilmesi Projesi: 2021-2030” kapsamında yürüttüğü çalışmalara ve Adalet Bakanlığı-Şiddetle Mücadele Vakfı (HEGEM Vakfı) İş Birliği Protokolü (06.01.2022) hükümlerine göre hazırlanmış olan 14.04.2024 tarihli “*Sosyal Arabuluculuk Akademisi*” Teşkilat Yapısı İle, Çalışma Usul Ve Esasları Hakkında Özel Yönetmelik'tir (Özel Yönetmelik olarak anılacaktır).

Arabuluculuk kurumunda görüldüğü gibi yeni bir sistemin hukuk düzenine entegre edilebilmesi için öncelikle mevcut bir kanuna ve bu kanun temel alınarak oluşturulacak düzenleyici işlemlere ihtiyaç vardır. Sosyal arabuluculuk sisteminde ise henüz arabuluculuğa özgü bir usul ile bu usule tabi olan arabuluculuk faaliyetleri için belirlenmiş yasal düzenlemeler ve haklar bulunmamaktadır. Bu çalışmada sosyal arabuluculuk teriminin açıklığa kavuşturulmasını amaçlıyoruz. Ayrıca sosyal arabuluculuğun etik ilkeleri, sosyal arabulucu olmanın koşulları, sosyal arabulucuların hukuki statüsü ve sorumluluğu konularında mevcut hukuki boşluklar giderilmeden yapılan düzenlemelerin, sistem üzerinde getireceği muhtemel olumsuz etkileri de ele alacağız.

II. TERİM VE KAVRAM SORUNU İLE SOSYAL ARABULUCULUĞUN TEMEL ÖZELLİKLERİ

Bilindiği gibi bir uyuşmazlığın çözümü için yargı yolu ve yargılama faaliyeti dışında uyuşmazlığın çözümüne olanak sağlayan alternatif çözüm yöntemleri olmak üzere iki temel sistem bulunmaktadır. Fakat bunlardan ilkinin, yani yargılama faaliyetinin -personel yetersizliği, kişi başına düşen dosya sayısının fazlalığı gibi- çeşitli sebeplerle işlerliği konusunda ciddi sıkıntılar yaşanmaktadır. Bu sorunlar da hukuk düzenlerini alternatif sistemlere yöneltmiştir. Uyuşmazlıkların yargıya nazaran alternatif yöntemlerle çok daha kısa sürede ve az masrafla çözülmesinin hem taraflara hem de iş yükünün hafiflemesi bakımından adliyelere kolaylık sağladığı bir gerçektir. Anayasa Mahkemesi de kararlarında alternatif çözüm yollarının; uzlaşma, tahkim, dostane çözüm ve arabuluculuk gibi birçok çeşidi bulunduğuna işaret etmektedir⁴. İşte sosyal arabuluculuk da bu yöntemlerden bir tanesidir.

¹ ATALI, Murat: Temel Hukuk Dizisi, Medeni Usul Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 6. Baskı, Ankara 2024, s.404.

² ÖZBEK, Mustafa: “Dünya Çapındaki Adaletle Ulaşma Hareketiyle Ortaya Çıkan Gelişmeler ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü”, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 51, S.2, Nisan 2002, s.135.

³ ATALI, s.217.

⁴ AYM, 14.03.2024, E.2023/160, K.2024/77, §24; AYM, 26.10.2023, E.2020/73, K.2023/181, §43; AYM, 26.07.2023, E.2023/43, K.2023/141, §19; AYM, 30.06.2022, E.2018/137, K.2022/86, §162; AYM, 14.11.2019, E.2018/89, K.2019/84, §45; AYM, 01.10.2009, E.2006/57, K.2009/123; AYM, 01.10.2009, E.2006/106, K.2009/124.

Sosyal arabuluculuğun ne olduğunu ortaya koymadan önce ne olmadığına değinmek bu müesseseyi anlamımızı kolaylaştırabilir. Alternatif çözüm yöntemleri arasında sayılsa da genel manada arabuluculuğun, bir kere yargının bir alternatifi olmadığı ve tamamlayıcı bir işleve sahip olduğu Anayasa Mahkemesi kararında⁵ ve 6325 sayılı Kanunun kabulünden önceki alt komisyon raporunda⁶ ifade edilmektedir. Alternatif çözüm yöntemlerinin yargı yoluna alternatif olmamasından kasıt, yargı sistemi yerine ikame edilmeye çalışılan bir usul olması değil, kamu düzenini ilgilendirmeyen küçük çaplı uyuşmazlıkların adli bir soruna dönüşmeden çözümünü gerçekleştirmeyi hedefleyen yöntemler bütünü olmasıdır⁷. Yani temel olarak arabuluculuk, mahkemelere alternatif bir yol olarak değil, yargının yanında yer alan tamamlayıcı ve uyuşmazlıkların daha büyük adli uyuşmazlıklar haline gelmeden önce çözümünü amaçlayan bir diğer yol olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal arabuluculuk da yargının bir alternatifi olmaktan ziyade ona paralel bir şekilde işleyen ve uygulanabilen, geçmişteki ve mevcut sosyal ilişkilerin onarılmasına odaklanan ek yöntemlerin bütünüdür ifade eder. Bu alanda da taraflar arasındaki iradilik ilkesi gereğince farklı yollarla hak arama imkanları her zaman erişilebilir durumdadır.

Sosyal arabuluculuk terimi ona yakın anlamlar içeren pek çok sözcükle karıştırılmaktadır. Tek başına arabuluculuk kavramının terminolojik olarak içerdiği terimler uzlaşma, uzlaştırma, uzlaştırıcılık, müzakere, dostane çözüm ve tahkim gibi terimlerdir.

Uzlaşma (*conciliation*), uzlaştırma veya uzlaştırmacılık; anlaşma, bir ihtilafın sona erdirilmesi, sulhlaşma, sulh olma şeklinde tanımlanmaktadır⁸. Çoğu kez arabuluculuk ile eş bir kavram olarak karşımıza çıkan bu terimler, arabuluculuktan üçüncü kişinin yani uzlaştırıcının sürece aktif katılımı yönüyle ayrılmaktadır. Uzlaştırıcı, arabulucudan daha aktif bir rol üstlenerek taraflara çözüm önerilerinde bulunabilir ve ayrıntılı bilgiler verebilir⁹. Onu arabuluculuktan ayıran bir diğer husus uyuşmazlığı adli makamların denetimi altında çözmeye çalışmasıdır. Yargıtay da ceza muhakemesinde uzlaştırmacılığı muhakeme içi; fakat yargılama dışı bir faaliyet olarak değerlendirmektedir.

Müzakere (*negotiation*), bir mesele hakkında karar vermeden evvel karar verecek kimseler arasında görüşlerin ortaya atılmasıdır¹⁰. Karşılıklı fikir alışverişinde bulunma olarak özetlenebilecek müzakereyi, sosyal arabuluculuktan ayıran en önemli unsur müzakere sürecine üçüncü bir kişinin katılmamasıdır¹¹. Yalnızca uyuşmazlık taraflarının yer aldığı ve süreci yönetecek bir üçüncü kişiye yer verilmediği müzakerede tarafların süreçte tam bir egemenliği söz konusudur.

Dostane çözüm (*friendly settlement*), kelime anlamı itibarıyla günlük yaşamda, sosyal ve psikolojik bir yaklaşımla taraflardan birinin sunduğu çözüm önerisinin diğer taraf tarafından kabul edilmesiyle oluşan süreç ve sonucu ifade eder. Bu kavram özellikle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan başvurularda özel bir yöntem olarak öne çıkmaktadır. Müzakere yapılmaksızın bir tarafın sunduğu seçeneğin diğer tarafın da menfaatine uygun olmasıyla varılan anlaşma, sonucun tek taraflı bir iradeyle oluştuğunu düşündürebilir. Ancak, diğer tarafın bu çözüm önerisini kabul etme zorunluluğu bulunmamaktadır.

Tahkim (*arbitration*), uyuşmazlık taraflarının anlaşmazlıklarının çözümünü üçüncü bir kişi veya kişilere bıraktığı ve bu kişilerin uyuşmazlığı çözüme kavuşturduğu süreçtir. “Üçüncü kişi veya kişiler” ifadesi, bir kişinin hakem olarak veya bir grup hakemin hakem kurulu olarak görev alabilmesini ifade eder. Bu süreçte hakem veya hakem kurulu önündeki uyuşmazlık kesin ve bağlayıcı bir şekilde çözülür. Taraflar, sürece katılım konusunda sınırlı imkanlara sahiptir; genellikle sadece talep edilen bilgi ve belgeleri sunarlar. Bu nedenle tahkim, tarafların süreç üzerinde serbestçe tasarruf edememesi ve esnek olmaması açısından arabuluculuktan belirgin bir şekilde ayrılır.

Arbuluculuk (*mediation*) ise 6325 sayılı Kanunun 2/1-b maddesinde,

“sistemik teknikler uygulayarak, görüşmek ve müzakerelerde bulunmak amacıyla tarafları bir araya getiren, onların birbirlerini anlamalarını ve bu suretle çözümlerini kendilerinin üretmesini sağlamak için aralarında iletişim sürecinin kurulmasını gerçekleştiren, tarafların çözüm üretmediklerinin ortaya çıkması hâlinde çözüm önerisi de getirebilen, uzmanlık eğitimi almış olan tarafsız ve bağımsız bir üçüncü kişinin katılımıyla ve ihtiyari olarak yürütülen uyuşmazlık çözüm yöntemi”

şeklinde tanımlanmıştır¹².

Dolayısıyla doktrinde bu terimlerin kullanım şekilleri ve bu terimlere karşılık gelen anlamlar konusunda farklı yorumlar bulunmaktadır. Bu yorum girdabında boğulmamak için biz, sosyal arabuluculuk

⁵ AYM, 10.07.2013, E.2012/94, K.2013/89.

⁶ TBMM: “Alt Komisyon Raporu”, <https://mevzuat.tbmm.gov.tr/Kanun/KanunDetay?YasamaKanunId=f72877be-af97-037b-e050-007f01005610&kanunNumarasi=6325#step-4>, (Erişim: 26.08.2024).

⁷ PEKCANİTEZ, Hakan: “Alternatif Uyuşmazlık Çözümleri”, Hukuki Perspektifler Dergisi, (5), 2005, s.12-16; TANRIVER, Süha: “Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları Ve Özellikle Arabuluculuk”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, (64), 2006, s.152.

⁸ Bk. TDK, <https://sozluk.gov.tr/>, (Erişim: 26.08.2024); Hukuk Sözlüğü, <https://sozluk.adalet.gov.tr/Harf/U>, (Erişim: 26.08.2024).

⁹ 6325 sayılı Kanunda yapılan değişiklik ile (Ek: 12/10/2017-7036/22 m.) tarafların çözüm üretmediklerinin ortaya çıkması hâlinde arabulucunun bir çözüm önerisinde bulunabileceği eklenmiştir. Bu değişiklik onu uzlaştırmacılık kurumuna yaklaşırsa da çözüm önerisi sunma arabuluculuğun klasik temelinde yer almayan bir özelliktir. Çünkü arabuluculuk sürecinde esas önemli olan tarafların hukuki ve şahsi durumlardan ziyade şahsi menfaatlerdir. Bu menfaatleri dengeleyerek, tarafların anlaşabilecekleri ortamı hazırlamak arabulucunun görevidir.

¹⁰ Hukuk Sözlüğü, <https://sozluk.adalet.gov.tr/Harf/M?Sayfa=10>, (Erişim: 13.09.2024); Tübitak: “Sosyal Bilimler Ansiklopedisi”, <https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/muzakere>, (Erişim: 13.09.2024).

¹¹ ŞAHİN, Tuğçem/CELİK, Yasin/RUHİ, Ahmet Cemal: Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Rehberi, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018, s.15.

¹² Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu, <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6325.pdf>, (Erişim: 26.08.2024).

terimini “anlaşmazlıkların çatışmaya ya da şiddete dönüşmeden; adli ya da idari soruşturma konusu olmadan dostane yollarla çözmek”¹³ anlamına uygun olacak şekilde kullanacağız.

Sosyal arabuluculuk diğer alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerine ve arabuluculuğa kıyasla daha basit bir yapıya sahiptir. Bu sistemde arabuluculuğun aksine arabuluculuk faaliyetlerini düzenleyen özel bir usul ve bu usul neticesinde sosyal arabuluculuk yapanlara tanınan belirli haklar henüz bulunmamaktadır. Arabuluculuk için Adalet Bakanlığı bünyesinde Arabuluculuk Daire Başkanlığı, Arabuluculuk Kurulu ve Bürolar gibi özel yapılar oluşturulmuşken, sosyal arabuluculuk için de benzer bir yapının oluşturulabileceğine inanıyoruz ve bunun yakın zamanda gerçekleşmesini bekliyoruz. Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürü Hakan Öztatar farklı platformlarda arabuluculuğa dair soruları yanıtlamış, sosyal arabuluculuk konusuna değinmiş ve bu sistemin özellikle okullarda akran zorbalığı ve aile içi uyuşmazlıkların çözümünde sosyal arabuluculuğun içinde yer alan akran arabuluculuğu yöntemiyle yaygınlaşacağını ifade etmiştir¹⁴. Akran arabuluculuğu tarafsız üçüncü bir öğrenci arabuluculuğunda, çatışan öğrenciler arasında yüz yüze görüşmelerle anlaşmazlıkların çözümünü amaçlamaktadır. Öztatar’ın bir konuşmasında Manisa ilindeki arabuluculuk derneklerinin ilkokullarda başlattığı akran arabuluculuğu uygulamasından bahsedilmiş ve bu uygulamada, belirli sayıda öğrencinin seçilip öfke kontrolü, toplantı yönetimi, müzakere ve iletişim konularında arabuluculuk eğitimi aldığı belirtilmiştir. Öğrenciler, eğitimden sonra arabuluculuk yemini etmiş ve arabulucu rozeti takarak, sınıflarında ortaya çıkan anlaşmazlıkları okul idaresine yansıtmadan çözüme kavuşturmuştur. Bu sayede yaklaşık 130 akran uyuşmazlığı, olaylar büyümmeden ve idareye yansımadan çözülmüştür. Bu konuya bir diğer örnek araştırmada da İzmir’deki bir lisede 6 yıl boyunca uygulanan akran arabuluculuğu programının etkinliği değerlendirilmiştir¹⁵. Bu yöntemle öğrencilerin arabulucu olarak seçilmeleri sonucunda kişisel sorumluluk alma, özgüven ve sorun çözme yeterliliklerinin arttığı gözlemlenmiştir¹⁶. Araştırma bulguları ne kız ne de erkek öğrencilerin arabulucu olmanın kendilerine olumsuz bir etkisi olduğunu, aksine kişisel gelişimlerine olumlu katkıda bulunduğunu göstermiş; öğrencilerin sosyal çevrelerini ve arkadaş ilişkilerini olumlu yönde etkilemiş, “olumlu değişim” ve “samimiyet artışı” gibi olumlu etkiler yaratmış ve ayrıca empatik gelişim, sorun çözme ve öfke yönetimi gibi kişisel becerilerin de geliştiği gözlemlenmiştir¹⁷. Sonuç olarak akran arabuluculuğu modeli, öğrencilerin anlaşmazlıklara yapıcı ve barışçıl yollarla yaklaşmalarını sağlayarak kişisel gelişimlerini desteklemektedir; bu da eğitim kurumlarında çatışma yönetiminde barışçıl yollar arayanlar için etkili bir araç olarak değerlendirilmektedir.

Ayrıca sosyal arabuluculuk idareyle ilgili uyuşmazlıklar yönünden yasama ombudsmanına benzetilebilir. Türkiye’deki yasama ombudsmanının arabulucu fonksiyonu, kamu uyuşmazlıklarında etkin çözümler sunarak bürokratik yükü azaltması ve kamu sektörü içinde daha etkileşimli iletişim kanalları sağlayan idari faaliyetler olması¹⁸ bakımından sosyal arabuluculuğa benzetilebilir. Ancak, bu fonksiyon sadece kamu ile ilgili uyuşmazlıklarda geçerli iken; sosyal arabuluculuk adından da anlaşılabileceği gibi her alanda geçerli olan bir yaklaşımdır.

Görüldüğü gibi sosyal arabuluculuğun varlık nedeni bireylerin günlük sosyal hayattaki zorluklar karşısında yaşadığı problemlerin çözümüne yönelik ihtiyaçlarını giderebilmesi için gerek duyduğu iletişim ve müzakere ortamını sağlayacak çalışmaları yapmaktır. Zira arabulucu ortaya çıkan uyuşmazlığı bir karar vermek suretiyle çözmeyi değil, ikna ve telkin ile tarafların müzakerelere girişmelerine ve anlaşma sağlayacakları bir ortam imkanı oluşturulmasına katkı sunmayı hedefler¹⁹. Bu yönüyle sosyal arabuluculuk esasında yargının bir uzantısı olmamakla birlikte, ona yüklenen sosyal ilişkileri iyileştirme işlevi, ağır bir yükü de beraberinde getirmektedir. Çünkü özellikle aile, iş yeri, okul veya üniversite gibi sosyal alanlarda yaşanan sorunların karmaşıklığı, nadiren çözüme ulaşan sonuçlar doğurabilir. Bu alanlardaki uyuşmazlıklar daha karmaşık bir mahiyet arz ettiği için nitelikli, alanında uzman ve donanımlı sosyal arabulucuların yetiştirilmesi oldukça önemlidir. Fakat hemen belirtmek gerekir ki uluslararası alandaki sosyal arabuluculuk hükümlerinin iç hukukumuza doğrudan entegre edilmesi bu hükümlerin zamanla işlevsizleşmesine ve aşılması daha güç sorunlara yol açabilir. O nedenle sosyal arabuluculara verilecek eğitimin özü, içeriği ve nasıl aktarılacağı konusunda sosyokültürel yapıya uygunluk amaçlanmalıdır. Zira Özel Yönetmeliğin “Faaliyetler ve ilkeler” başlıklı 5. maddesinin 1. fıkrasının 1 bendinde, “Alternatif anlaşmazlık çözüm alanlarında tüm çalışanların gelişimlerinin ve haklarının güçlenmesini destekleyici çalışmalar yapmak; bu yönde sendika dahil, paydaş kurum, kuruluşlarla iş birliği içinde ihtiyaç duyulacak yeni hizmet/görev yapıları oluşturmak” akademinin faaliyetleri arasında sayılmıştır.

Sosyal arabuluculukta tarafların bir anlaşmaya ulaşması zorunlu değildir. Bu yöntem uyuşmazlıkları çözenin ötesinde sosyal ilişkilerin onarılması ve sürdürülmesini hedefler. Yani, gizli yürütülecek olan bu

¹³ HEGEM: “Okul Merkezli Sosyal Arabuluculuk”, <https://hegemvakfi.org.tr/media/uploads/2024/09/07/3-okul-merkezli-arbuluculuk.pdf>, (Erişim: 26.08.2024).

¹⁴ Arabuluculuk Daire Başkanlığı: “Arabulucular Soruyor?”, https://www.youtube.com/watch?v=aCm_-r966M8, (Erişim: 30.08.2024).

¹⁵ ÇETİN, Cemile/TÜRNÜKLÜ, Abbas/TURAN, Nuray: “Anlaşmazlıkların Çözümünde Akran Arabuluculuk Modelinin Dönüştürücü Etkileri: Arabulucu Öğrenciler Gözünden Bir Değerlendirme”, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16(3), 2015, s.387.

¹⁶ ÇETİN/TÜRNÜKLÜ/TURAN, s.391.

¹⁷ ÇETİN/TÜRNÜKLÜ/TURAN, s.391-395.

¹⁸ DURAN, Hazal: “The Intermediary Function of Turkey’s Legislative Ombudsman in Resolving Public Disputes”, Bilig, S. 96, TBMM’nin 100. Yılı Özel Sayısı, 33-59, Ocak 2021, s.41-43.

¹⁹ TANRIVER, Süha: Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Arabuluculuk, 2. Baskı, 2022, s.44.

süreçte taraflar uyumsuzluk yaşamadan önceki sosyal huzuru gelecekte de koruma amacındadırlar. Bu yüzden sosyal arabuluculuk bireyler arası ilişkileri tazmin edici veya cezalandırıcı adalet yerine onarıcı adalet anlayışı temelinde iyileştirmeye çalışır.

Uygulanacak kanun hükümlerine göre yapılan arabuluculuk sınıflandırmasında nitelikli ve geleneksel (adi) olmak üzere iki tür bulunmaktadır. Nitelikli arabuluculukta tarafların kanunun öngördüğü arabulucular arasından seçilecek kişiyle bu faaliyeti yürütmeleri esas alınır ve toplumsal birlik bu toplumlarda geleneksel arabuluculuğun uygulandığı toplumlara göre daha kopuk ve zayıftır. Sosyal arabuluculuğun geleneksel arabuluculuğa daha uygun düştüğü ifade edilebilir. Çünkü geleneksel yöntemler kullanılarak yapılan bu türde toplumsal yapının iç içe sıkı bir bağ kurularak inşa edilen ilişkilerin bozulması durumunda saygı duyulan, nüfuzlu kimsenin aracı olması beklenmektedir²⁰. Ancak geleneksel arabuluculukta arabulucunun bu özellikleri onun taraflar üzerinde manevi tahakküm yaratma ihtimalini artırabilir ve tarafların, arabulucunun çözüm önerilerine hukuken olmasa da manevi bir uyma zorunluluğu hissetmelerine neden olabilir. Sosyal arabuluculukta sözleşme ihlali ilk bakışta oldukça zayıf bir yaptırımla karşı karşıya gibi görünse de *verilen söze sadık kalmak* olarak tanımlanan ahde vefa prensibi²¹ gereği sosyal arabuluculuk sonucu verilen sözlere riayet edilememesi sosyal ilişkileri zayıflatabilir.

Sosyal arabuluculuğun özelliklerini belirttiikten sonra bu kavramın yerindeliğinden de bahsederek konuyu tamamlamak istiyoruz. Sosyal kelimesi, sosyal arabuluculuğun neredeyse tüm toplumsal meseleleri kapsamasını sağlamakta ve bu yönüyle elverişli alanların oldukça geniş olduğunu göstermektedir. Bu genişliği yönetebilmek için sosyal arabuluculuk, belirli mekanlar, konular veya öznelerle yönelik yan dallar oluşturarak kendini sınırlandırmaktadır. Bu alanlar; şiddet önleme formatörlüğü, insan hakları danışmanlığı, aile temelli arabuluculuk, kampüs arabuluculuğu, okul ve halk eğitim merkezli arabuluculuk, iş hayatında sosyal arabuluculuk ve kentsel arabuluculuk gibi çeşitli kategorilere ayrılmaktadır. Bu sayede toplumda çatışma ihtimalinin en yoğun olduğu alanlarda, belirli mekan, konu ve özne sınıflandırması yapılarak sosyal konuların daha iyi yönetilmesi sağlanmaktadır. Ayrıca Sosyal Arabuluculuk Akademisi Özel Yönetmelik'te zamanla artan ihtiyaçlara göre bu çeşitliliği artırmanın mümkün olduğu da belirtilmektedir.

III. BİR ARABULUCULUK TÜRÜ OLARAK SOSYAL ARABULUCULUĞUN KABUL SÜRECİ

Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığınca hazırlanan 11. Kalkınma Planında (2019-2023) temel amaç olarak belirlenen “Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum” başlığı altında amaçlanan, tüm bireylerin nitelikli bir eğitime ve hayat boyu öğrenme imkanlarına erişim sağlamaları ve ailenin güçlendirilmesi hedefleri kapsamında Adalet Bakanlığı hukuk uyumsuzlukları dışında kalan akrabalık, komşuluk, aile, işyeri, okul, üniversite gibi alanlarda sosyal ilişkilerden kaynaklı ortaya çıkan uyumsuzlukların çözümüne destek olarak Şiddetle Mücadele Vakfı (HEGEM Vakfı) ve bu vakıfla protokol imzalamış olan 27 devlet üniversitesi ile iş birliği içinde “İnsan Hakları ve Şiddetle Sivil Mücadele Bilincini Geliştirici Saha Aktörleri Yetiştirme Projesi” geliştirilmiştir. Bu kapsamda Adalet Bakanlığı ile HEGEM Vakfı arasında toplumda arabuluculuk konusunda farkındalığı artırmak ve bir arada yaşama kültürüne katkı sağlamak amacıyla 06.01.2022 tarihinde iş birliği protokolü imzalanmıştır. Beş yıl süre ile geçerli olan bu protokole göre HEGEM Vakfı *kampüs* arabulucuların yetiştirilmesi için yüz yüze ve/veya uzaktan eğitim yöntemleriyle sertifika programları yürütmek ve eğitim sonunda katılımcılara sertifikanın ulaşımını sağlamakla yükümlüdür²².

Avrupa’da alternatif uyumsuzluk çözüm yöntemlerinden biri olarak arabuluculuğun kabulünün öncelikle sosyal bir uyum sağlamak amacıyla yönelik olduğu vurgulanarak ilgili bakanlıkların çalışmaları ile daha yaygın kullanımını teşvik eden çalışmalar yürütülmüştür²³. Avrupa Komisyonunca bir rapor sunularak gönüllü arabuluculuk mekanizmaları aracılığıyla sosyal çatışmaların -özellikle ulusüstü sosyal çatışmaların- önlenmesinin ve çözülmesinin önemi vurgulanmıştır²⁴. Bununla sosyal ilişki içerisinde olan insanlar arasında uyum sağlanarak çatışmanın engellenmesi hedeflenmiş, mahkemelerin iş yükünü artıran uyumsuzlukların -çözümünden de önce- ortaya çıkmadan engellenmesine yönelik politikalar benimsenmiştir. Örneğin Avrupa’da sosyal arabuluculuğu en erken kabul eden ülkelerden biri olan Almanya’da sosyal arabuluculuk hizmeti hukuk eğitiminin bir parçası olarak verilmektedir²⁵.

Avrupa’da sosyal arabuluculuk uzun yıllardan bu yana varlık gösteren alternatif bir çatışma önleme veya uyumsuzluk çözüm yöntemi iken Türkiye’de yeni bir uygulama sunacak genç bir kavramdır. Ancak kavramsal olarak bir yenilik olduğunu söylemekle beraber arabuluculuğun niteliğine ve hedeflenen amaca bakıldığında Türkiye’de yeni bir uygulamayı doğurduğunu söylemek gerçekçi olmayacaktır. Zira

²⁰ BAHADIR, Tuğçe N.: Hak Arama Hürriyeti Perspektifinden Arabuluculuk, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2022, s.79.

²¹ Tübitak: “Sosyal Bilimler Ansiklopedisi”, https://ansiklopedi.tubitak.gov.tr/ansiklopedi/ahde_vefa, (Erişim: 02.09.2024).

²² Protokolün 4. maddesinde “...“Kampüs Arabuluculuk Eğitimi” verilmesine yönelik hizmet yapıları oluşturmak; bu bağlamda ulusal/uluslararası sertifika vermek.” şeklinde yer alan anlaşma kapsamının daha sonra sosyal arabuluculuk kavramı ile karşılaştığı görülmektedir. Protokol hükümleri için bk. <https://hegemvakfi.org.tr/media/uploads/2024/06/30/1-bakanlik-protokolleri.pdf>, (Erişim: 20.08.2024).

²³ Avrupa Komisyonu: “Medeni Hukuk ve Ticaret Hukukunda Alternatif Uyumsuzluk Çözümü Hakkında Yeşil Kitap”, 2002, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52002DC0196>, (Erişim: 20.09.2024).

²⁴ Avrupa Konseyi: “Laeken Zirvesi”, §25 vd, https://www.ab.gov.tr/files/ardb/evt/1_avrupa_birligi/1_4_zirveler_1985_sonrasi/2001_12_laeken_zirvesi_baskanlik_sonuc_bildirgesi_en.pdf (Erişim: 20.09.2024).

²⁵ ALMEIDA, Helena Neves/SANTOS, Clara Cruz/ALBUQUERQUE, Cristina Pinto: Avrupa’da Sosyal Arabuluculuk, Solak, Öner/Erdoğan, Ersin (çev.ed.), 2022, s.21, 22.

Türkiye’deki sosyokültürel yapı dikkate alındığında; mahallelerde, geniş ailelerde, aşiretlerde veya bir meslek kolunda çıkan çatışmaların etkisi büyümeden, o toplulukta itibar sahibi güvenilir kişilerin, saygın aile büyüklerinin veya kanaat önderlerinin girişimleriyle anlaşmazlığın/uyuşmazlığın/çatışmanın uzlaşa ile sonuçlandırılması Türkiye’de öteden beri başvurulmuş bir geleneksel arabuluculuk yöntemidir. Öyle ki devlet yetkililerinin de zaman zaman bu kişilerle toplumsal bir çatışmanın engellenmesi için iletişime geçtiği bilinmektedir. Bu yönüyle değerlendirildiğinde “sosyal arabuluculuğun” toplumsal açıdan değil ve fakat hukuk sistemimiz açısından yeni bir sistem öngördüğünü söyleyebiliriz.

ABD ve Kanada gibi Anglo Sakson hukuk sistemlerinde sosyal arabuluculuk toplumda şiddet ve suç oranının arttığı 1940’lı yıllardan itibaren uygulanmaya başlamış, Avrupa’da ise 2000’li yıllarda artan göçmen nüfusu ile birlikte kabul görmüştür. Avrupa’da sosyal arabuluculuk kavramı ilk olarak Eylül 2000’de Fransa’nın Créteil şehrinde 42 uzman kişi tarafından verilen seminerde hukuk uyuşmazlıklarındaki arabuluculuktan farklı bir arabuluculuk türü olarak tanımlanmıştır. Buna göre sosyal arabuluculuk üçüncü bir tarafın tarafsız ve bağımsız bir şekilde kişilerin veya kuruluşların birbirleriyle iletişim kurmalarını sağlayarak aralarındaki ilişkiyi geliştiren veya onları karşı karşıya getiren anlaşmazlığı çözmelerine yardımcı olan, sosyal bağların yaratılması ve onarılması ile günlük hayatta yaşanan anlaşmazlıkların çözümlendiği bir süreç olarak tanımlanmıştır²⁶.

Avrupa Komisyonu, 2000’lerin başından itibaren AİHS’ye uygun şekilde Avrupa’da sosyal arabuluculuk uygulamaları için çerçeve oluşturmak amacıyla hazırlanmış tavsiye kararlar kabul etmiştir. AİHS ve 1 Ekim 2001’de kabul edilen Avrupa Sosyal Arabuluculuk Yönergesine (*Charte de Référence de la Médiation Sociale*)²⁷ dayanarak Fransa’da 27 Mart 2008 tarihinde sosyal arabuluculuk alanında faaliyet gösteren tüm derneklerin birlikte çalışmasını sağlayan, 90’dan fazla üyesi bulunan *France Médiation* kurulmuştur²⁸. Bu çerçevede Fransa’da ilk ulusal aile arabuluculuğu eğitimi 2012 yılında Lyon Üniversitesinde düzenlenmiştir²⁹. Birçok üniversitede aile arabuluculuğu eğitimi lisansüstü eğitim şeklinde verilmektedir³⁰. Ancak sosyal arabuluculuk için *France Médiation* tarafından verilen kurs programını tamamlamak gerekmektedir.

Sosyal arabuluculuk, Avrupa Komisyonunca tanınarak çerçeve hükümler oluşturulmadan çok önce Avrupa’da varlık gösteren alternatif bir çözüm yöntemidir. Almanya’da bu kapsamda değerlendirilebilecek aile arabuluculuğu hizmeti 1980’li yıllardan bu yana devlet, yerel yönetimler veya kilise tarafından ücretsiz verilmektedir³¹. Benzer şekilde İtalya’da da yerel yönetimlerin desteğiyle bu hizmet yürütülmektedir³². Ayrıca kuzey şehirlerinin yoğun olarak göç aldığı 1900’lü yılların başında İtalya’da dilsel-kültürel arabuluculuk organizasyonları da oluşmuştur³³. Günümüzde bunun için verilen eğitimler kurs şeklinde veya yüksek lisans programı olarak verilmektedir³⁴.

Sosyal bağın kuvvetlendirilmesi, topluma uyum sağlanması amacıyla başvurulmuş bu yöntemin her zaman hedeflenen sonuca ulaşmada başarılı olduğu söylenemez. Örneğin Fransa’da sosyal arabuluculuğun bir kolu olarak akran arabuluculuğu (*les grands frères*) ile baştan kamu güvenliğinin tesisini sağlamak için gençlerin, kendi mahallelerinde çıkabilecek anlaşmazlıkların önlenmesi veya çıkan anlaşmazlıkların çözümüne yardımcı olmaları için istihdam edilmesi başarılı bir uygulama olmamıştır³⁵. Sosyal arabuluculuk iç hukukumuzda düzenlenirken, başarılı ve başarısız uygulamalar örnek alınarak sistemin niçin işlemediği hakkındaki nedenler belirlenip bu yönüyle değerlendirilmeliydi.

Devletin sorumluluğu yalnızca nitelikli arabulucuların istihdamını sağlamakla sınırlı değildir; aynı zamanda kamuyu da sosyal arabuluculuk işlevi hakkında bilgilendirmek ve çatışmaların dava öncesi aşamada çözümü için uygulamaya teşvik etmektir. Dolayısıyla henüz eğitim aşamasında sosyal arabuluculuk uygulamasında sertifika programlarının isminin çok kez değişmesi, daire başkanlığı olarak kurulması öngörülen birimlerin merkez olarak değiştirilmesi gibi kuruluş aşamasında aceleye geldiği düşünülen düzenlemeler bu bakımdan sistemsiz hareket edildiğine işaret eder.

IV. SOSYAL ARABULUCU OLMANIN ŞARTLARI

Türk Hukuk sisteminde iş uyuşmazlıklarında, ticari uyuşmazlıklarda, tüketici uyuşmazlıklarında ve gayrimenkul hukukuna ilişkin uyuşmazlıklarda dava açılmadan önce arabulucuya başvurmak dava şartı olarak kabul edilmiştir³⁶. Yaklaşık yedi yıldır uygulamada olan ve uygulama alanı genişletilerek başvurulmuş

²⁶ France Médiation: “Definition”, <https://www.francemediation.fr/definition>; Proposal for a European Recommendation on Social Mediation Submitted in the Framework of the European Days of Social Mediation, <https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/30dc6ea5-b3c5-4f94-b8bf-552fece7c070/RECO-GBv2.pdf>, (Erişim: 21.09.2024).

²⁷ Charte de Référence de la Médiation Sociale, https://www.francemediation.fr/system/files/inline-files/charte_mediationsociale%2C%202001.pdf, (Erişim: 22.09.2024).

²⁸ France Médiation: “Qui sommes-nous?”, <https://www.francemediation.fr/qui-sommes-nous>, (Erişim: 22.09.2024).

²⁹ ALMEIDA/SANTOS/ALBUQUERQUE, s.8.

³⁰ ALMEIDA/SANTOS/ALBUQUERQUE, s.8.

³¹ ALMEIDA/SANTOS/ALBUQUERQUE, s.22.

³² ALMEIDA/SANTOS/ALBUQUERQUE, s.33.

³³ ALMEIDA/SANTOS/ALBUQUERQUE, s.35.

³⁴ ALMEIDA/SANTOS/ALBUQUERQUE, s.44.

³⁵ Pratiques Professionnelles de la Médiation Social, Édition France Médiation, s.11; ALMEIDA/SANTOS/ALBUQUERQUE, s.12-13.

³⁶ Hukuk Uyuşmazlıkları Arabuluculuk Kanunu’nda zorunlu arabuluculuğa ilişkin düzenleme şu şekildedir:

“Bazı uyuşmazlıklarda dava şartı olarak arabuluculuk

MADDE 18/B- (Ek:28/3/2023-7445/37 md.)

(1) Aşağıdaki uyuşmazlıklarda, dava açılmadan önce arabulucuya başvurulmuş olması dava şartıdır:

Didem ERDOĞAN & Rukiye KAHYA

zorunlu arabuluculuğun, mahkemelerin iş yükünü azaltmasının yanı sıra toplumda müzakere kültürünün yerleşmesine katkı sunması açısından da önemli bir yenilik olduğu söylenmelidir. Sosyal arabuluculuk da tarafların isteksiz değil gönüllü olduğu müddetçe görüşmelere dahil olarak katkı sunabileceği bir ihtiyari arabuluculuk türüdür. Zorunlu arabuluculuktan farklı olarak devlet dışı kuruluşların sisteme dahil olarak sertifika vermesi şeklinde genel bir uygulama benimsenmektedir. Türkiye’de sosyal arabuluculuk sistemi Adalet Bakanlığı ile iş birliği protokolü imzalayan HEGEM Vakfı bünyesinde kurulan “Sosyal Arabuluculuk Akademisi” eliyle yürütülmektedir.

Hukuk uyumsuzluklarında arabuluculuk yapabilmek için öncelikle arabuluculuk siciline kayıtlı olmak gerekmektedir. Sicile kayıt için aranan şartlar ise HUAK’ın 20. maddesinde ve Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Yönetmeliğinin 30. maddesinde sayılmıştır. HUAK m. 20’ye göre Türk vatandaşı olmak; mesleğinde en az beş yıllık kıdeme sahip hukuk fakültesi mezunu olmak, tam ehliyetli olmak, 5237 sayılı TCK’nın 53. maddesinde belirtilen süreler geçmiş olsa bile kasten işlenen bir suçtan dolayı bir yıldan fazla süreyle hapis cezasına ya da affa uğramış olsa bile Devletin güvenliğine karşı suçlar, Anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar, zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma, hileli iflas, ihaleye fesat karıştırma, edimin ifasına fesat karıştırma, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama veya kaçakçılık, gerçeğe aykırı bilirkişilik yapma, yalan tanıklık ve yalan yere yemin suçlarından mahkûm olmamak; terör örgütleriyle iltisaklı veya irtibatlı olmamak; arabuluculuk eğitimi tamamlamak ve Bakanlıkça yapılan yazılı ve uygulamalı sınavda başarılı olmak gerekir. Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Yönetmeliğinin 30. maddesinde bu koşulların yanı sıra arabuluculuk başvuru sahiplerinin yerine getirmesi gereken bir diğer koşul daha düzenlenmiştir. Buna göre başvuru tarihi itibarı ile fiilen avukatlık mesleğini veya bir kamu görevini ifa etmeyen başvuru sahiplerinin, arabuluculuk mesleğini yapmalarına ruhen ve bedenlen engel bir hâllerinin bulunmadığını sağlık kuruluşlarından alacakları 6 aydan daha eski tarihli olmayan raporlarla belgelendirmeleri gerekir (m. 30/4, m. 30/5). Dolayısıyla tüm bu belirtilen şartları taşıyan ve tamamlayan kişiler sicile kaydolarak arabuluculuk yapabilecektir. Hukuk uyumsuzluklarında arabuluculuk eğitimi ve sınavı için yetkili birim Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü bünyesinde kurulan Arabuluculuk Daire Başkanlığıdır.

Sosyal arabuluculukta ise devlet dışı kuruluşların sisteme dahil olarak sertifika vermesi şeklinde genel bir uygulama benimsenmiştir. HEGEM Vakfının yürüttüğü proje kapsamında 2023 yılında yeminli sosyal arabuluculuk sertifika programını tamamlayan katılımcılara sertifikaları Aydın Adnan Menderes Üniversitesi e-devlet sistemi üzerinden verilmiş, yeni dönemde yeminli sosyal arabuluculuk temel eğitimi

a) Kiralanan taşınmazların 2004 sayılı Kanuna göre ilamsız icra yoluyla tahliyesine ilişkin hükümler hariç olmak üzere, kira ilişkisinden kaynaklanan uyuşmazlıklar.

b) Taşınır ve taşınmazların paylaşılmasına ve ortaklığın giderilmesine ilişkin uyuşmazlıklar.

c) 23/6/1965 tarihli ve 634 sayılı Kat Mülkiyeti Kanunundan kaynaklanan uyuşmazlıklar.

ç) Komşu hakkından kaynaklanan uyuşmazlıklar.

(2) Arabuluculuk süreci sonunda tarafların anlaşması halinde anlaşma belgesi, taşınmazla ilgili olarak kanunlarda yer alan sınırlamalar ile usul ve esaslar gözetilmek suretiyle düzenlenir.

(3) Bu madde kapsamında düzenlenen anlaşma belgesinin icra edilebilirliğine ilişkin şerhin alınması zorunlu olup bu şerh taşınmazla ilgili anlaşma belgeleri bakımından taşınmazın bulunduğu yer, diğer anlaşma belgeleri bakımından ise arabulucunun görev yaptığı yer sulh hukuk mahkemesinden alınır. Mahkeme taşınmazla ilgili anlaşma belgeleri bakımından yapacağı incelemede anlaşma içeriğini, arabuluculuğa ve cebri icraya elverişli olup olmadığı ve taşınmazla ilgili olarak kanunlarda yer alan sınırlamalar ile usul ve esaslara uyulup uyulmadığı yönünden denetler; bu kapsamda kurum veya kuruluşlardan bilgi veya belge talep edebilir ve gerektiğinde duruşma açabilir.

(4) Anlaşma belgesinin icra edilebilirliğine ilişkin şerhin verilmesiyle ilgili diğer hususlar hakkında 18 inci madde hükmü uygulanır.

(5) (Ek:7/11/2024-7531/26 md.) Taşınmazın devrine veya taşınmaz üzerinde sınırlı ayni hak kurulmasına ilişkin anlaşma belgesinin taraflarından biri, icra edilebilirlik şerhi verilmesinden sonra tapu müdürlüğünden tescil talebinde bulunabilir. Tapu müdürlüğünce taşınmaza ilişkin mevzuatta öngörülen gerekli inceleme ve değerlendirme yapıldıktan sonra resmi senet düzenlenmeksizin tescil talebi yerine getirilir.”

1 Ocak 2018’den bu yana uygulanan iş uyuşmazlıklarında dava şartı arabuluculuk 7036 sayılı İş Mahkemeleri Kanununda şu şekilde düzenlenmiştir:

“Dava şartı olarak arabuluculuk

MADDE 3- (1) Kanuna, bireysel veya toplu iş sözleşmesine dayanan işçi veya işveren alacağı ve tazminatı ile işe iade talebiyle açılan davalarda, arabulucuya başvurulmuş olması dava şartıdır. (Ek cümle:28/3/2023-7445/41 md.) Bu alacak ve tazminatla ilgili itirazın iptali, menfi tespit ve istirdat davaları hakkında birinci cümle hükmü uygulanır...”

1 Ocak 2019’dan bu yana uygulanan ticari uyuşmazlıklarda dava şartı arabuluculuk 6102 sayılı Türk Ticaret Kanununda şu şekilde düzenlenmiştir:

“3. Dava şartı olarak arabuluculuk

MADDE 5/A- (Ek:6/12/2018-7155/20 md.) (1) Bu Kanunun 4 üncü maddesinde ve diğer kanunlarda belirtilen ticari davalardan, konusu bir miktar para olan alacak, tazminat, itirazın iptali, menfi tespit ve istirdat davalarında, dava açılmadan önce arabulucuya başvurulmuş olması dava şartıdır...”

28 Temmuz 2020’den bu yana uygulanan tüketici uyuşmazlıklarında dava şartı arabuluculuk 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunda şu şekilde düzenlenmiştir:

“Dava şartı olarak arabuluculuk

MADDE 73/A- (Ek:22/7/2020-7251/59 md.) (1) Tüketici mahkemelerinde görülen uyuşmazlıklarda dava açılmadan önce arabulucuya başvurulmuş olması dava şartıdır. Şu kadar ki, aşağıda belirtilen hususlarda dava şartı olarak arabuluculuğa ilişkin hükümler uygulanmaz: a) Tüketici hakem heyetinin görevi kapsamında olan uyuşmazlıklar b) Tüketici hakem heyeti kararlarına yapılan itirazlar c) 73 üncü maddenin altıncı fıkrasında belirtilen davalar d) 74 üncü maddede belirtilen davalar d) Tüketici işlemi mahiyetinde olan ve taşınmazın aynından doğan uyuşmazlıklar...”

Zorunlu arabuluculuğa ilişkin düzenlemelerin sistematığı üzerine değerlendirme için bk. EKMEKÇİ, Ömer/ ÖZEKES, Muhammet/ ATALI, Murat/ SEVEN, Vural: Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk, 2. Baskı, İstanbul 2019, s. 129 vd.

sertifika programının Anadolu Üniversitesi ilan şartlarına ve mevzuatına göre yürütülmesine karar verilmiştir.

Bu programa başvuru için “bakanlık ya da resmi kurumlarda çalışan kamu çalışanı olmak” şartı aranmakta, ilan edilen başvuru tarihleri içerisinde başvuru ücreti yatırılarak başvuru yapılmaktadır³⁷. Anadolu Üniversitesi Sürekli Eğitim Uygulama ve Araştırma Merkezi tarafından yürütülen programın teorik ve uygulama seminerlerinden oluşan 1.5 aylık eğitim süreci tamamlanarak belirlenen tarihlerde çevrimiçi sınav yapılmakta ve en az 50 puan alan adaylar başarılı olarak sertifika almaya hak kazanmaktadır.

“Yeminli Sosyal Arabuluculuk”, “Yeminli Şiddet Önleme Danışmanlığı” Ve “İnsan Hakları Danışmanlığı” Sertifika Programları Uygulama Yönergesinde (“Yönerge” olarak anılacaktır), katılımcıların yeminli sosyal arabuluculuk başarı belgelerini edindikten sonra kendi kurumlarında ve bulundukları iller/ilçelerde ve sosyal ortamlarda mezuniyetlerine esas olacak iş/işler görebilecekleri belirtilmiştir (m. 10/b). “Mezuniyetlerine esas olacak iş/işler”den kastın ne olduğu ise açık değildir. Kamu çalışanlarının ön lisans/lisans mezuniyetlerinin mi, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu’na göre atandıkları hizmet sınıfı mı, yoksa tamamlanan sertifika programının niteliği mi kastedilmektedir anlaşılmamaktadır.

Bu programla aile, akrabalık, komşuluk, okul, üniversite, iş ilişkisi gibi sosyal ilişki içerisinde olan kişilerin arasındaki hukuk uyuşmazlıkları dışında kalan uyuşmazlık türlerinin, sosyal arabuluculuk ile çözüme kavuşturularak hukuk uyuşmazlığına dönüşmesinin engellenmesi amaçlanmaktadır. Bu nedenle ilgili Özel Yönetmelikte Sosyal Arabuluculuk Araştırma-Uygulama Merkezi, Şiddetle Sivil Mücadele Araştırma-Uygulama Merkezi, İnsan Hakları Araştırma-Uygulama ve Danışmanlık ve AR-GE Merkezi düzenlenmiş, sosyal arabuluculuk türleri olarak zamanla zamanla ihtiyaca göre ayrıca aile temelli arabuluculuk ve müzakere, okul merkezli arabuluculuk, kampüs arabuluculuğu ve iş hayatında sosyal arabuluculuk merkezlerinin kurulabileceği öngörülmüştür (Özel Yönetmelik m. 11). Bu yan dallar oluşturulurken çatışmaların yoğunlaştığı mekan, konu veya kişiye yönelik bir belirlemeye gidilecektir. Belirli meslek grupları muaf tutulmakla birlikte, yeminli sosyal arabuluculuk sertifika programını bitirenler kendi kurumlarında ya da bulundukları il/ilçe kamu kuruluşlarında 6 ay süre ile en az 7 anlaşmazlık konusuna bakarak sosyal arabuluculuk görevi uygulama/staj dönemini tamamlamış olacaktır. Pilot bölge uygulaması Manisa ilinde yürütülmüş olup, diğer anlaşmalı kurumlarda uygulanmaya başlandığına dair somut veriler bulunmamaktadır. İş birliği protokolünü imzalayan üniversitelerin rektörlüklerinde sosyal arabuluculuk koordinatörlükleri kurulmasına ilişkin gerekli düzenlemeler kabul edilmiş, ancak yine kampüs arabuluculuk faaliyetlerinin yürütüldüğüne dair somut verilere rastlanmamıştır.

Projeye göre üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve yerel yönetimler eliyle aile temelli arabuluculuk, okul merkezli arabuluculuk, yerel yönetimler eksenli yeminli sosyal arabuluculuk, iş hayatından sosyal arabuluculuk, spor alanlarında yeminli sosyal arabuluculuk, şiddet önleme ve insan hakları danışmanlığı, gençlikle yeminli sosyal arabuluculuk, kampüste arabuluculuk, turizm eksenli yeminli sosyal arabuluculuk, kentsel sosyal arabuluculuk programları kapsamında saha aktörleri yetiştirilmesi öngörülmüştür. Bu programlara katılabilmek için öncelikle yeminli sosyal arabuluculuk ve/veya şiddet önleme ve insan hakları danışmanlığı eğitimlerine sahip olmak gerekmekte, çalışılan kurumdaki hizmetin niteliğine göre sosyal arabuluculuk türü belirlenmektedir.

V. SOSYAL ARABULUCUNUN HUKUKİ STATÜSÜ

Türkiye’de sosyal arabuluculuk sistemi Adalet Bakanlığı ile iş birliği protokolü imzalayan HEGEM Vakfı tarafından yürütülmektedir. Bu kapsamda yapılmış olan faaliyetlerin ilk somut adımı olarak 2022 yılında (proje hazırlık dönemi olan Şubat-Temmuz 6 aylık dönemde) 25 pilot ilde tanıtım faaliyetleri yürütülmüştür. “Sosyal Arabuluculuk” sertifika programına 2700 ve “Şiddet Önleme Formatörlüğü” sertifika programına 1300 gönüllü katılımı sağlanmış, 26 Mayıs 2022 tarihinde Manisa ilinde yapılan pilot il çalışmaları değerlendirme toplantısında sürecin tüm illere yaygınlaştırılmasına karar verilmiştir³⁸.

Sosyal arabuluculuk sistemi HEGEM Vakfı bünyesinde kurulan “Sosyal Arabuluculuk Akademisi” eliyle yürütülmektedir. Ancak “akademi” kavramı dahi henüz bir yıl dolmadan üç farklı isimle karşılanmıştır. HEGEM Vakfı’nın 12.12.2023 tarihinde yürürlüğe giren Sertifika Programları Uygulama Yönergesinde³⁹ *İnsani Haklar ve Sosyal Arabuluculuk Akademisi*⁴⁰, Vakfın 02.02.2024 tarihinde kabul edilen yönetmeliğinde⁴¹ *Sosyal Arabuluculuk ve Danışmanlık Akademisi (SADAK)*, son olarak yine Vakfın 14.04.2024 tarihli Yönetmeliğinde⁴² *Sosyal Arabuluculuk Akademisi* olarak tanımlanmıştır. Bu kavramlar

³⁷ 2024 başvuruları için ilan edilen ücret, şiddet önleme ve insan hakları danışmanlığı sertifika programı için 370 TL, yeminli sosyal arabuluculuk sertifika programı için 470 TL’dir.

³⁸ İnsan Hakları ve Şiddetle Sivil Mücadele Bilincini Güçlendirici Saha Aktörleri Yetiştirme Projesi (2021- 2030), [http://insanihaklarakademisi.org.tr/Files/ckFiles/file/2023/4_%20PROJE%20bilgi%20dosyas%C4%B1%20\(16\)%20.pdf](http://insanihaklarakademisi.org.tr/Files/ckFiles/file/2023/4_%20PROJE%20bilgi%20dosyas%C4%B1%20(16)%20.pdf), (Erişim: 25.09.2024). Açıklanan son verilere göre sertifika programlarından 4701 yeminli sosyal arabulucu ve şiddet önleme formatörü mezun olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bk. <https://hegemvakfi.org.tr/media/uploads/2024/01/20/mezuniyet-e-devlet.pdf>, (Erişim: 10.09.2024).

³⁹ Sertifika Programları Uygulama Yönergesi, <http://hegemvakfi.org.tr/media/uploads/2023/12/09/sertifikalar-yonerge.pdf>, (Erişim: 25.09.2024).

⁴⁰ 2023 yılında yayınlanan İnsani Haklar ve Sosyal Arabuluculuk Akademisi Özel Yönetmeliğine dayanmış olsa da eski tarihli, yürürlükte olmayan, ilgili düzenlemenin yayınına ulaşıl原因amıştır.

⁴¹ “Sosyal Arabuluculuk ve Danışmanlık Akademisi” Teşkilat Yapısı ile, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Özel Yönetmelik, <https://hegemvakfi.org.tr/tr/sayfalar/sosyal-arabuluculuk>, (Erişim: 25.09.2024).

⁴² “Sosyal Arabuluculuk Akademisi” Teşkilat Yapısı ile, Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Özel Yönetmelik, <https://hegemvakfi.org.tr/media/uploads/2024/06/30/6-akademi-yonetmelik.pdf>, (Erişim: 26.09.2024).

düzenlemelerin belirli bir nizam içerisinde ve bilinçli bir çalışma ürünü olmadığı izlenimi uyandırmaktadır. Öyle ki 02.02.2024 tarihli Yönetmeliğe dayanılarak çıkarılan 22.02.2024 tarihli Yönergede⁴³ bu yönetmeliğe uygun olarak “Akademi” Sosyal Arabuluculuk ve Danışmanlık Akademisini ifade edecek şekilde düzenlenmişse de 14.04.2024 tarihli Yönetmeliğe dayanılarak düzenlenen 24.07.2024 tarihli Yönergede⁴⁴ de “Akademi” hatalı olarak dayanak Özel Yönetmelikte yer alan Sosyal Arabuluculuk Akademisini değil, eski tarihli Yönergedeki gibi Sosyal Arabuluculuk ve Danışmanlık Akademisini ifade edecek şekilde tanımlanmıştır. İki yıldır yapılmakta olan pilot il çalışmaları akabinde sosyal arabuluculuk eğitimi vermeye yetkili birimin dört ay gibi kısa bir sürede içerisinde üç defa isminin değişmesi sistemin tanınırlığının sağlanabilmesi açısından da kuşku uyandırmaktadır.

Yönetmelik çıkarma yetkisi Anayasa’nın 124. maddesinde Cumhurbaşkanı, bakanlıklar ve kamu tüzelkişilerine tanınmıştır. Kamu tüzelkişiliği kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurulur ve kamu tüzelkişileri, kendi görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin uygulanmasını sağlamak üzere ve bunlara aykırı olmamak şartıyla yönetmelikler çıkarabilirler (AY m. 123, 124). Yürürlükteki yönetmelik HEGEM Vakfı tarafından “Özel Yönetmelik” adı altında çıkarılmıştır. İhtimal odur ki Vakıf, yönetmelik çıkarma yetkisini söz konusu yönetmelikte geçen ifade ile “yarı kamu tüzel kişisi” olmasına dayandırmaktadır. Özel Yönetmeliğin Akademinin kuruluş esasını düzenleyen 7. maddesinde “Akademi, bir yarı kamu tüzel kişisi olarak kurulmuştur” ibaresi geçmektedir. 1982 Anayasası’nın 123. maddesine göre kamu tüzel kişiliği yalnızca kanunla ya da Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurulabilir. Yani bir tüzel kişiliğin kamu tüzel kişilik kazanması için bir kamu makamı tarafından tanınması/onaylanması, kamu gücü ayrıcalıklarıyla donatılmış olması yeterli görülmemekte; normal şartlarda sahip olamayacağı kamusal yetki ve ayrıcalıkların, kamusal yükümlülüklerin kanun veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile tanınmış olması gerekmektedir⁴⁵. Devlet tarafından kurulan ve kamu gücü ayrıcalıklarıyla donatılmış olan tüzel kişilerin, bu iki şartı bir arada taşıması halinde kamu tüzel kişisi olduğunun kabul edilmesi de yine tüzel kişiliğin kanunla veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle kurulmuş ancak niteliğinin belirlenmemiş olduğu hallerde geçerlidir⁴⁶.

Konuya ilişkin olarak Uyuşmazlık Mahkemesinin 1999 yılında ve Danıştay’ın da sonraki kararlarında yer verdiği nitelermelere değinmekte fayda görüyoruz. Uyuşmazlık Mahkemesi Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre vakıf senedi ile kurulmuş ve tescil ile tüzel kişilik kazanmış Adalet Teşkilatını Güçlendirme Vakfı ile ilgili olarak; bir özel hukuk tüzel kişisi olan Vakfın “adalet hizmeti”ne yardımcı ve bitişik olarak kamu hizmeti yerine getirmesi ve ağırlıklı olarak kamusal bir nitelik taşıması dolayısıyla *kamu tüzel kişiliğine yaklaşan yeni bir müessese* olduğunun kabulü gerektiğine karar vermiştir⁴⁷. Yüksek Mahkeme bu yönde karar tesis ederken klasik kamu hizmetlerinin özel hukuk kişilerine gördürülmesi olağan bir yöntem olmasa da kurucuları ile organları tümüyle Bakanlık merkez teşkilatında görev yapan kamu görevlilerinden oluştuğuna ve gelirinin Bakanlık Birimleri tarafından verilecek hizmetler dolayısıyla sağlanan gelirlerden oluştuğuna dikkate çekmiştir.

Oysa HEGEM Vakfı yasayla veya Cumhurbaşkanı kararnamesiyle kurulmuş olma, yasalarla belirlenmiş olan görevleri yerine getirme ve yasayla özel olarak tanınmış ayrıcalıklardan yararlanma gibi özellikleri taşımadığı gibi kurucuları, organları ve gelirlerine ilişkin yargı kararları ile vurgulanan bu türden ayrıcalıklara da sahip değildir. Vakıfların 5072 sayılı Dernek ve Vakıfların Kamu Kurum ve Kuruluşları ile İlişkilerine Dair Kanun hükümlerine uygun olarak kamu kurum ve kuruluşları ile görev alanlarına giren konularda ortak projeler yürütmesi elbette mümkündür. Ancak HEGEM Vakfı’nın Adalet Bakanlığı ile iş birliği protokolü imzalayarak sosyal arabulucular yetiştirmek üzere sertifika programı düzenlemesi tek başına kamu tüzel kişiliğine yaklaşan yeni bir müessese –veya Özel Yönetmelikte geçen ifade ile yarı kamu tüzel kişisi- olması sonucunu doğurmayacaktır.

“Özel Yönetmelik” adı altında çıkarılan Vakıf Yönetmeliğine ilişkin bir diğer husus da yönetmeliğin dayanağı olarak Adalet Bakanlığının proje hakkındaki resmi yazıları, Vakfın Üniversitelerle yaptığı protokoller/sözleşmeler ve Adalet Bakanlığı ile imzaladığı iş birliği Protokolünün gösterilmiş olmasıdır. Ancak yönetmelik çıkarmaya yetkili makamlar, görev alanlarını ilgilendiren kanunların ve Cumhurbaşkanlığı kararnamelerinin uygulanmasını sağlamak amacıyla ve bunlara aykırı olmamak şartıyla yönetmelik çıkarabilir. “Özel Yönetmelik” adıyla yayımlanmış Sosyal Arabuluculuk düzenlemesinde ise dayanak kanun veya Cumhurbaşkanlığı kararnamesi bahsi geçmemektedir.

Sosyal arabuluculuk sertifika programı vermeye yetkili Akademinin dayanak düzenlemesine yetki, konu ve sebep bakımından değindikten sonra, programın içeriğine ve programı tamamlayan katılımcıların hukuki statüsüne ilişkin değerlendirmede bulunma gereği duyuyoruz: İhtiyari arabuluculuk türü olarak

⁴³ “Sosyal Arabuluculuk”, “Şiddet Önleme ve İnsan Hakları Danışmanlığı” Sertifika Programları Uygulama Yönergesi, <https://hegemvakfi.org.tr/tr/sayfalar/sertifikalar-yonerge>, (Erişim: 26.09.2024).

⁴⁴ “Yeminli Sosyal Arabuluculuk”, “Yeminli Şiddet Önleme Danışmanlığı” ve “İnsan Hakları Danışmanlığı” Sertifika Programları Uygulama Yönergesi, <https://hegemvakfi.org.tr/media/uploads/2024/09/02/5-sertifikalar-yonerge.pdf>, (Erişim: 27.09.2024).

⁴⁵ ULUSOY, Ali: Türk İdare Hukuku, 6. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2023, s.148; KARAHANOGULLARI, Onur: İdarenin Hukukla Kavranması: Yasallık ve İdari İşlemler (Yargı Kararlarına Dayalı Bir İnceleme), 5. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2023, s.14.

⁴⁶ GÖZLER, Kemal/KAPLAN, Gürsel: İdare Hukuku Dersleri, 25. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa 2023, s.98.

⁴⁷ Uyuşmazlık Mahkemesi Hukuk Bölümü, 03.05.1999, E.1999/1, K. 1999/11. <https://kararlar.uyusmazlik.gov.tr/>, (Erişim: 20.08.2024). Aynı yönde verilen Danıştay kararları: Danıştay İDDK, 06.05.2010, E.2006/2958, K.2010/910; Danıştay 5.D, 17.05.2000, E.2000/476, K.2000/1516. Türkiye Diyanet Vakfı’na ilişkin benzer yönde karar: Danıştay 5.D., 01.04.2003, E.2000/624, K.2003/1085. <https://karararama.danistay.gov.tr/> (Erişim: 28.09.2024).

sosyal arabuluculuk çok farklı alanlarda varlık göstermektedir. Bu nedenle hangi sosyal ilişkinin tesisine yönelik bir arabuluculuk türü olduğunu belirlemek bakımından alt başlıklar belirlenmesi zorunludur. Zira projeye hedeflenen her mahalleye, her okula, her iş yerine yeterli sayıda yeminli sosyal arabulucu olan saha aktörleri kazandırmaktır.

Sosyal arabuluculuğun oluşumuna ilişkin -çalışmamızda yeri geldikçe değindiğimiz üzere kanaatimizce hatalı ve noksan olmakla birlikte- birtakım düzenlemeler, koordinatörlükler oluşturulmuşsa da sosyal arabuluculuk faaliyetlerine ilişkin esas ve ilkeler belirlenmemiştir. Kanuni dayanağı esas almayan sosyal arabuluculuk faaliyetleri gönüllülük esasına dayanan ve hukuki bağlayıcılığı olmayan dostane faaliyetlerdir. Bu faaliyetlerin bağlayıcı olması için öncelikle kanuni bir düzenlemeye dayandırılması gerekmektedir. Yapılacak bir düzenleme ile öncelikle çok geniş bir yelpazede uygulama alanı olan sosyal arabuluculuk faaliyetlerinin, ilgili bakanlıkların Hukuk İşleri Genel Müdürlükleri bünyesinde kurulan bir merkezi teşkilatlanma ile veya Fransa örneğindeki gibi kamu kuruluşlarının ve sivil toplum kuruluşlarının üyeliği esasıyla oluşturulmuş merkezi bir örgütlenme ile yürütülmesinin öngörülmesi esastır. Bu düzenleme ile ayrıca sosyal arabuluculuk faaliyetlerinde izlenecek usul ve esaslar ile bu faaliyetlerin etkisinin açık bir şekilde ortaya konulması gerekmektedir. Böylece hem sosyal arabulucunun hukuki sorumluluğuna ilişkin esaslar belirlenecek hem de çatışmaya sebep olan konu hukuki bir uyuşmazlığa dönüşmeden önceki safhada sosyal arabuluculuk faaliyetlerinin bağlayıcı niteliğine ilişkin bir belirlemeye gidilmiş olacaktır. Bununla birlikte sosyal arabulucuya birtakım güvenceler de verilmesi gerekmektedir. Hukuki uyuşmazlıklarda arabuluculuk faaliyetlerinde arabulucunun ücret hakkı bulunmakta, sosyal arabuluculuk ise gönüllülük esası ile yürütülmektedir. Gönüllü hizmet veren sosyal arabulucunun bir de tazminat sorumluluğunun doğacak olması sosyal arabuluculuk müessesesinin gelişimini engelleyecektir. Bunun yanı sıra sosyal arabulucuya birtakım güvenceler de sağlanmalıdır. Hukuki uyuşmazlıklarda arabuluculuk faaliyetinde bulunan arabulucuların ücret hakkı vardır; ancak sosyal arabuluculuk gönüllülük esası ile yürütülmektedir. Gönüllülük temelinde hizmet veren sosyal arabulucuların, tazminat sorumluluğu gibi risklerle karşı karşıya kalması, bu müessesenin gelişimini engelleyebilir. Ek olarak arabuluculukta, arabulucu tarafından hazırlanan anlaşma belgesi ilamlı icra yoluna başvurulabilme olanağı sağlar⁴⁸; bu da hukuki bağlayıcılık açısından önemli bir avantajdır. Ancak sosyal arabuluculukta böyle bir imkanın olmaması, bu uygulamanın etkinliğini sınırlayabilir. Dolayısıyla sosyal arabuluculuğun daha fazla desteklenmesi ve güçlendirilmesi için bu tür güvenceler ve hukuki kolaylıklar göz önünde bulundurulmalıdır.

VI. SOSYAL ARABULUCULUĞUN ETİK İLKELERİ VE SOSYAL ARABULUCUNUN HUKUKİ SORUMLULUĞU

Sosyal arabulucuların çatışan bireylere nasıl yardımcı olacaklarını anlamak için yaptıkları işin detaylandırılması ve hukuki yükümlülüklerinin aydınlatılması gerekmektedir. Ayrıca bu konuların aydınlatılması, sosyal arabulucudan yardım alacak bireylerin hangi aşamada sosyal arabulucuya başvuracaklarını bilmeleri ve sosyal arabulucunun kendilerine nasıl bir faydasının dokunacağını anlamaları için de önemlidir. İşte bu noktada sosyal arabuluculuğun etik ilkeleri ve sosyal arabulucunun yükümlülükleri konusunun açıklığa kavuşması gerekmektedir.

Sosyal Arabuluculuk Akademisi, Özel Yönetmeliğin “İlkeler” başlıklı 6. maddesinde akademinin ilkelerini; “a) Temel hak ve özgürlüklere saygı a) Etik değerlere bağlılık b) Bilimsel özerklik c) Çözüm odaklılık d) İnsanilik e) Verimlilik f) Objektiflik g) Güvenilirlik h) Evrensellik i) Hukukilik j) Millilik k) Yenilikçilik”, şeklinde on iki madde halinde sıralamıştır⁴⁹. Doğrudan sosyal arabuluculara yönelik düzenlenmeyen etik ilkeler, daha ziyade Akademinin değerleri şeklinde düzenlenmiştir. Sosyal arabulucuların uymakla yükümlü oldukları etik kurallar ve yükümlülükleri konusunda açık bir bilgiye Özel Yönetmelikte yer verilmemiş; fakat 22. maddede “Bu özel yönetmelikte hüküm bulunmayan hallerde, Vakıf Resmi Senedi hükümlerine ve Vakıf Genel Kurul ve Yönetim Kurulu kararlarına göre hareket edilir” denmiştir.

Arabuluculuk alternatif yöntemini yargılamadan ayıran belli başlı yönler bulunmaktadır. Daha seri ve daha esnek bir süreç olması, tümüyle taraf iradesine bağlılığı ve taraf menfaatlerini dengeleyerek çözümün bizatihi taraflar tarafından gerçekleştirilmesi ve işleyişinde gizliliğin esas olması başlıca özellikleri arasında sayılabilir. Samimi, güvenli ve anlaşmayı hedefleyen özgür bir tartışma ortamı yaratılmasını sağlaması açısından gizlilik özel bir öneme sahiptir⁵⁰. Gizlilik ilkesi HUAK m. 4’te düzenlenmiştir. Buna göre taraflarca aksi kararlaştırılmadıkça arabulucu, arabuluculuk faaliyeti çerçevesinde kendisine sunulan veya diğer bir şekilde elde ettiği bilgi ve belgeler ile diğer kayıtları gizli tutmakla yükümlüdür ve aksi kararlaştırılmadıkça taraflar ve görüşmelere katılan diğer kişiler de bu konudaki gizliliğe uymak zorundadırlar. Öyle ki arabulucu taraflarla yaptığı özel görüşmelerde edindiği bilgileri tarafın açık muvafakati olmadıkça diğer tarafa aktarmayacaktır. Gizlilik kuralına aykırı hareket eden arabulucunun hukuki ve cezai sorumluluğu saklı olup, sicilden silinmesine karar verilebilir (Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Kanunu Yönetmeliği m. 6/4). Gizlilik yükümlülüğüne aykırı hareket ederek bir kişinin hukukten korunan menfaatinin zarar görmesine neden olan kişi altı aya kadar hapis cezası ile cezalandırılır

⁴⁸ EROĞLU, Orhan: Şematik İca ve İflas Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, s.92; ERTANHAN, Mesut: Yargılama ve Takip Giderleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023, s.385.

⁴⁹ “a)” ifadesi yanlışlıkla iki kez arka arkaya yazılmıştır. Bu tür bir tekrarın, muhtemelen yazım sırasında yapılan bir dikkatsizlikten ya da hatadan kaynaklandığı açıktır. Dolayısıyla sıralamayı okurken bu tekrarın fark edilmesi ve gerekli düzeltmenin yapılması gerekir. Başka bir deyişle söz konusu tekrar bir yazım hatasıdır ve metnin doğruluğunu sağlamak için düzeltilmesi gerekmektedir.

⁵⁰ TANRIVER, Arabuluculuk, s. 66.

(HUAKE m. 33). Hapis cezası, disiplin cezası ve hukuki yaptırım öngörülerek güvence altına alınan arabuluculukta gizlilik esasının temel nedeni, taraflara rahat bir müzakere ortamı sunulmasıdır. Sosyal arabuluculuk sürecine ilişkin benzer bir düzenleme olmaması ise tarafları müzakereye teşvik edecek en temel esaslardan birisinin eksikliği anlamına gelmektedir.

Öte yandan her ne kadar HUAKE’da ve ilgili yönetmelikte yer alan arabuluculuk ilkeleri arasında açıkça sayılmamış olsa da arabulucuların aranan yeterliliğe sahip olması ve mesleki rollerini aşmama yükümlülükleri vardır⁵¹. Bu sınırlar içerisinde arabuluculuk faaliyetlerini yürüten arabulucu, eşitlik ilkesini ve tarafsızlık ilkesini ihlal etmeden tarafları aydınlatmakla yükümlüdür. Çıkan çatışmanın türüne göre faaliyet gösterecek sosyal arabulucunun yeterliliği öngörülen sertifika programı ile sağlanmış olsa dahi müzakere sürecinde hangi sınırlara riayet etmesi gerektiği, tarafları aydınlatma yükümlülüğü ile mesleki rolünü aşmaması arasındaki denge, yapılacak yasal bir düzenleme ile güvenceye alınmalıdır. Bu, sosyal arabulucu önünde buluşan tarafların güvenini kazanmak ve çözüme daha hızlı ulaşılmasını sağlamak bakımından da ayrıca önem arz eder.

Arabuluculuk faaliyetlerinde olduğu gibi sosyal arabuluculuk faaliyetlerinde de müzakereye katılmayan üçüncü kişilerin hakları gözetilmelidir. Sosyal arabulucu tarafları, özellikle aile ve akraba arabuluculuklarında süreç dahil olabilecek üçüncü tarafın çıkarlarını dikkate almaya teşvik etmelidir. Arabuluculuğa ilişkin temel ilkeler gibi sosyal arabuluculuğa ilişkin temel ilkelerin de kanuni güvence altına alınması ve diğer düzenleyici işlemlerle ayrıntılı olarak korunması zorunludur.

Kanaatimizce arabulucular için ilan edilen tüm etik standartlar ve davranış kuralları, sosyal arabulucular için de geçerli olmalıdır. Arabulucunun rolü, tarafsızlık ve bağımsızlık temelinde taraflara eşit bir ortam sağlamaktır. Süreçte herhangi bir güç dengesizliği varsa arabulucu bunun üstesinden gelmek için çaba sarf etmelidir. Bu çerçevede arabulucu dürüstlük ve ahlaki bütünlüğe sahip, güvenilir bir kişilik sergilemelidir. Anlaşmazlık konusuna dair derin bilgi ve uzmanlık, onun tarafsız desteği sağlamasında kilit rol oynar. Ayrıca çıkar çatışmalarından uzak durarak, sürecin her aşamasında tarafsızlığına gölge düşürmemeye özen göstermelidir⁵². Tüm bu nitelikler arabulucunun etkin bir şekilde taraflar arasında köprü kurmasını ve yapıcı çözümler geliştirmesini sağlar⁵³. Bu minvalde sosyal arabulucuların; uyuşmazlık tarafları arasında eşitliği gözetme yükümlülüğü, tarafların kendi kaderini tayin hakkına saygı duyma, tarafsız olma, taraflarla menfaat ilişkisi veya çıkar çatışmasının bulunmaması, sürecin niteliğine uygun hareket etme ve görevini özenle yerine getirme, gizlilik ilkesine riayet etme, mesleki yeterliliğe sahip olma, unvan kullanımı, reklam ve tanıtım ile ücret ve masraflarını isteme konularında çıkarılacak mevzuata uygun hareket etme yükümlülüğü olmalıdır. Uyuşmazlık taraflarının sahip olduğu iradilik, gizlilik, gönüllülük, eşitlik gibi ilkelerin hayata geçirilebilmesi için tarafların öncelikle süreçteki haklarını bilmeleri, yani sosyal arabulucu tarafından aydınlatılmaları gerekmektedir. Arabuluculuk sürecinin etkili ve adil olabilmesi için en başından itibaren şeffaflığın korunması ve doğru bilgilendirme yapılması önemlidir. Arabulucunun tarafları bilgilendirme ve yönlendirme rolü, görevlerini yerine getirmesinde kritik bir etkiye sahiptir. Müzakereler sırasında yanlış bilgilendirme veya gerekli açıklama eksikliği durumunda arabulucunun sorumluluktan kaçınması önemli bir eksiklik olarak değerlendirilmektedir⁵⁴. Bu, aynı zamanda 1982 Anayasası’nın 40. maddesinde yer alan temel hak ve hürriyetlerin korunması amacına da hizmet eder. Fakat çalışmada yer yer belirtildiği üzere sosyal arabuluculuk alanında öncelikle kanuni düzenleme yapılarak, ardından diğer düzenleyici işlemler yapılmadan tüm görüşmeler herhangi bir yaptırıma tabi olmadan havada kalacak ve sosyal arabulucunun da herhangi bir hukuki sorumluluğu söz konusu olmayacaktır. Bu da tarafların menfaat ihlaline yol açarak kuruma olan güveni zayıflatacaktır.

Arabuluculuğa ilişkin 6325 sayılı Kanunun 21. maddesinde yer alan düzenlemeye baktığımızda Arabuluculuk Daire Başkanlığının, arabuluculuk için aranan koşulları taşımadığı hâlde sicile kaydedilen veya daha sonra bu koşulları kaybeden veya kendi isteğiyle arabulucular sicilinden kaydının silinmesini talep eden arabulucunun kaydını silme yetkisine sahip olduğunu görmekteyiz. Ayrıca Arabuluculuk Daire Başkanlığı, 6325 sayılı Kanunun öngördüğü yükümlülükleri yerine getirmediğini tespit ettiği arabulucuyu yazılı olarak uyarmak; bu uyarıya uyulmaması hâlinde arabulucunun savunmasını aldıktan sonra gerekirse adının sicilden silinmesini Kuruldan talep etme yetkisine sahiptir. Sosyal arabuluculukta ise Özel Yönetmeliğin 18. maddesinde sosyal arabulucuların Sosyal Arabuluculuk Akademisine gönüllülük esası çerçevesinde üye olma ve üyelikten ayrılmasının mümkün olduğunu; fakat olumsuz hallerinin (istenmeyen tutum ve davranışlarının) söz konusu olduğu hallerde katılımcıların üyeliklerinin Akademi Yönetim Kurulu kararı ile sona erdirileceği ifade edilmektedir. Sosyal arabulucunun *istenmeyen tutum ve davranışlarının* ne olduğu konusu açıkça ifade edilmemiştir. Sosyal arabuluculuğa ilişkin herhangi bir yükümlülük hukuki

⁵¹ HOFFMAN, David: “Ten Principles of Mediation Ethics, Alternatives to the High Cost of Litigation 18(8), 147-169, Eylül 2000, s. 148-149.

⁵² Arabulucular süreç boyunca tarafsız kalmaya ve çıkar çatışmalarından uzak durmaya özellikle dikkat etmelidirler. Bu, arabuluculuğun temel prensiplerinden biri olup, sürecin her aşamasında tarafsızlığa gölge düşmemesi için önemlidir. Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 36/1-c maddesi de benzer şekilde hâkimin tarafsızlığından şüphe edilmesini gerektiren önemli bir sebep olduğunda tarafların hâkimi reddedebileceğini veya hâkimin kendisinin çekilebileceğini öngörmektedir. Özellikle davada daha önce arabuluculuk veya uzlaştırmacılık yapan bir kişinin tarafsızlığı konusunda şüphe duyulabilir ve bu, hâkimin reddi için geçerli bir sebep olarak kabul edilir. Bu düzenlemeler hem hâkimlerin hem de arabulucuların tarafsızlık ilkesine ne kadar büyük önem vermeleri gerektiğini vurgulamaktadır.

⁵³ SUNGURTEKİN ÖZKAN, Meral/AYKUTALP, Aslı: Yargı Örgütü Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2024, s.25.

⁵⁴ BADUR, Emel: “Arabulucunun Sözleşme Görüşmelerinden Doğan Sorumluluğu”, Medeni Hukuk Dergisi 1, S. 1, Ocak 2024, s.19.

boyutuyla düzenlenmemişken, sosyal arabulucuların *olumsuz sayılacak hallerinde* Akademi üyeliklerinin sonlandırılacağı zayıf ve yüzeysel bir ifadedir. Sosyal arabulucuların görevlerindeki artışa paralel bir yetki ve sorumluluk çerçevesinin çizilememiş olması çözülmesi gereken önemli bir sorundur.

Hukuk uyuşmazlıklarında arabulucunun hukuki sorumluluğuna dair bir düzenleme bulunmasa da arabulucu 6325 sayılı Kanundan ve etik kurallardan kaynaklanan yükümlülüklerini ihlal etmesi halinde sözleşmeye aykırı hareket etmesinden ve/veya haksız fiillerinden sorumlu tutulabilir⁵⁵. Doktrinde arabulucunun hukuki sorumluluğunun özellikle dava şartı arabuluculuk bağlamında yasal zemine oturtulması ve konuya ilişkin açıklık getirilmesi gerekliliğinin altı çizilmiştir⁵⁶. Kanaatimizce sosyal arabuluculuk konusunda da bu faaliyetin sosyal arabulucunun müstakbel görev ve yükümlülüklerinin yargı denetimi dışında kalması anlamına gelmeyecek şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Bu sayede sosyal uyuşmazlığı çözme faaliyetlerinin mevzuata uygunsuzluğu iddiasıyla ve bu faaliyetlerin zararlarından çıkacak ihtilafların çözümü için yargı yoluna gitme olanağı mümkün kılınabilir. Örneğin sosyal arabulucunun gizlilik ilkesini ihlali yaptırma tabi tutulmalıdır.

VII. SONUÇ

Sosyal arabuluculuk kişilerin veya kuruluşların birbirleriyle olan ilişkilerini geliştirmeye ve karşı karşıya gelmelerine neden olan anlaşmazlıkları çözmelerine yardım etmek üzere yürütülen tarafsız ve bağımsız üçüncü kişi faaliyetleridir. Şiddetle Mücadele Vakfı, toplumsal şiddet ve suça ilişkin araştırmalar yaparak risk haritaları belirleyerek ve çeşitli destek hizmetleri ile şiddetle sivil mücadele modelleri geliştirerek şiddet olaylarının önüne geçmek amacıyla kurulmuş bir vakıftır. Sosyal arabuluculuk faaliyetlerini yürütmek amacıyla Adalet Bakanlığı ve devlet üniversiteleri ile iş birliği protokolü imzalaması vakfın ilkelerine uygun çalışmalardır. Ancak olması gereken, Fransa uygulamasında olduğu gibi, sosyal arabuluculuk alanında faaliyet gösteren tüm derneklerin ve vakıfların birlikte çalışmasını sağlayan ortak bir platform oluşturularak uzmanlık eğitimi ve sertifika programının bu oluşum tarafından verilmesi veya ilgili bakanlıkların Hukuk İşleri Genel Müdürlükleri bünyesinde kurulan bir merkezi teşkilatlanma ile yürütülmesidir. Ayrıca bu düzenleme ile sosyal arabuluculuk faaliyetlerinde izlenecek usul ve esaslar ile bu faaliyetlerin bağlayıcı olup olmadığı açık bir şekilde ortaya konmalı, sosyal arabulucunun hukuki sorumluluğuna ilişkin temel esaslar belirlenmeli ve gönüllülük esası ile hareket eden sosyal arabulucuya güvence sunulması gerekmektedir.

Sosyal arabuluculuk; uygulama alanı oldukça geniş olan, fakat buna rağmen kural olarak hukuken herhangi bir bağlayıcılığı olmayan alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemidir. Hukuken de geçerli olabilmesi için tıpkı arabuluculukta olduğu gibi birtakım hukuki düzenlemelerin yapılması esastır. Bu sayede sosyal arabuluculuk tarafların yükümlülüklerini yerine getirmesi bakımından hukuken bağlayıcılık kazanabilir.

Sosyal arabuluculuğun kotarılması ve saha aktörlerinin yetiştirilmesi başka, bu hazırlıkların sahaya aktarılması başka bir şeydir. Araştırmamız boyunca gördük ki sosyal arabuluculuk düzenlemelerinin ıslaha muhtaç birçok yönü bulunmaktadır. Gerçekten de sosyal arabuluculuk -bu yöntemin toplumsal uzlaşıya sağlayacağı katkı göz önünde bulundurulursa- atılması gereken bir adımdı; şimdi bu adımların belirginleştirilmesi ve güçlendirilmesi gerekir.

Alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin uygulanması; toplumda müzakere bilincinin, diyalog ile çözüme ulaşma inancının yerleşmesinin bir sonucu olmakla birlikte aynı zamanda bu alışkanlığın oluşmasına da katkı sağlamaktadır. Bu nedenle ülkeden ülkeye ve hatta bölgeden bölgeye değişen sosyal sorunların çözümü için ihtiyari arabuluculuk faaliyetlerinin yaygınlaştırılması ve bu kapsamda sosyal arabuluculuk faaliyetinin bir sistem öngörülerek yürütülmesi gerekli ve önemli bir uygulamadır. Avrupa’da uzun yıllardır uygulanan bir çözüm yöntemi olan sosyal arabuluculuk faaliyeti Türkiye’de son birkaç yıldır belirli düzenlemelere bağlanarak hayata geçirilmeye çalışılmaktadır. Her yeni uygulamada olduğu gibi karşılaşılan sorunlar, sistemin eksiklikleri ve aksaklıkları zamanla onarılarak ilerlemek ve uygulamanın faydasını en üst seviyede tutmak esastır. Ancak Avrupa’da uzun yıllardır süregelen uygulamalar önemli bir yakın örnek teşkil etmesine ve Türkiye’de sosyal arabuluculuk faaliyetlerinin aslında yaş, mevki, itibar gibi nedenlerle saygın ve güvenilir kabul edilen kişilerce kadimden beri yürütülüyor olmasına rağmen, sistem henüz oluşum aşamasındayken dahi fahiş hataların ve eksikliklerin bulunması kabul edilebilir değildir.

Sosyal arabuluculukla ilgili oluşturulan en yeni tarihli yazılı kaynaklar (“*Sosyal Arabuluculuk Akademisi*” Teşkilat Yapısı İle, Çalışma Usul Ve Esasları Hakkında Özel Yönetmelik ve “*Yeminli Sosyal Arabuluculuk*”, “*Yeminli Şiddet Önleme Danışmanlığı*” Ve “*İnsan Hakları Danışmanlığı*” Sertifika Programları Uygulama Yönergesi) incelendiğinde, buralarda yer verilen konuların kanuni dayanaktan yoksun olması içeriği anlamımızı da güçleştirmektedir. Anılan kaynaklar sosyal arabuluculuğa vücut veren iki ana faktörün, yani sosyal arabulucu ve uyuşmazlık taraflarının hak ve yükümlülükleri ile uyması gereken etik ilkelere değil, tamamıyla teşkilat yapısına odaklanıldığı izlenimini vermektedir. Bu kaynaklarda yer alan cümleler yer yer bilimsel terminolojinin doğru kullanılmamasından yer yer de taşıdığı anlam bozuklukları sebebiyle okumayı ve anlamayı çok zorlaştırmaktadır. Örneğin kaynaklarda kullanılan üslup ve cümlelerin ele aldığı konularda, hukukunun temel mantığının içselleştirilmediği ve kavramların teknik kullanımına hâkim olunmadığı açıkça görülmektedir. Oysa sosyal arabuluculuğu kurumsallaştırmaya yönelen bu yolda

⁵⁵ AZAKLI ARSLAN, Betül: “Zorunlu Arabuluculuk Faaliyetinin Niteliği Bakımından Arabulucunun Hukuki Sorumluluğu”, Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 8(1), 2018, s.210, 211.

⁵⁶ TANRIVER, Süha: “Dava Şartı Arabuluculuk Üzerine Bazı Düşünceler”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, (147), 2020, s.126; AZAKLI ARSLAN, s.218.

doğrudan uzman hukukçular eliyle konunun tarihçesinden başlanarak, sorumluluğun türleri ve karşılaştırmalı hukuk sistemi örneklerinden hareketle sorumluluğun doğuş ve harekete geçirilme şartları incelenmelidir.

KAYNAKÇA

- ALMEIDA, Helena Neves/SANTOS, Clara Cruz/ALBUQUERQUE, Cristina Pinto: Avrupa'da Sosyal Arabuluculuk, Solak, Öner/Erdoğan, Ersin (çev. ed.), 2022.
- Arabuluculuk Daire Başkanlığı: "Arabulucular Soruyor?", https://www.youtube.com/watch?v=aCm_-r966M8, (Erişim: 30.08.2024).
- ATALI, Murat: Temel Hukuk Dizisi, Medeni Usul Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 6. Baskı, Ankara 2024.
- Avrupa Komisyonu: "Medeni Hukuk ve Ticaret Hukukunda Alternatif Uyuşmazlık Çözümü Hakkında Yeşil Kitap", <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A52002DC0196>, (Erişim: 20.09.2024).
- AZAKLI ARSLAN, Betül: "Zorunlu Arabuluculuk Faaliyetinin Niteliği Bakımından Arabulucunun Hukuki Sorumluluğu", Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 8(1), 2018, ss.189-223.
- BADUR, Emel: "Arabulucunun Sözleşme Görüşmelerinden Doğan Sorumluluğu", Medeni Hukuk Dergisi 1, S. 1, Ocak 2024, ss.1-26.
- BAHADIR, Tuğçe N.: Hak Arama Hürriyeti Perspektifinden Arabuluculuk, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2022.
- ÇETİN, Cemile/ TÜRNÜKLÜ, Abbas/ TURAN, Nuray: "Anlaşmazlıkların Çözümünde Akran Arabuluculuk Modelinin Dönüştürücü Etkileri: Arabulucu Öğrenciler Gözünden Bir Değerlendirme", Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 16(3), 2015, ss.383-411.
- DURAN, Hazal: "The Intermediary Function of Turkey's Legislative Ombudsman in Resolving Public Disputes". Bilig, S. 96, TBMM'nin 100. Yılı Özel Sayısı, 33-59, Ocak 2021.
- EKMEKÇİ, Ömer/ ÖZEKES, Muhammet/ ATALI, Murat/ SEVEN, Vural: Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk, 2. Baskı, İstanbul 2019.
- EROĞLU, Orhan: Şematik İca ve İflas Hukuku, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023.
- ERTANHAN, Mesut: Yargılama ve Takip Giderleri, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2023.
- GÖZLER, Kemal/KAPLAN, Gürsel: İdare Hukuku Dersleri, 25. Baskı, Ekin Yayınevi, Bursa 2023.
- HEGEM: "Okul Merkezli Sosyal Arabuluculuk", <https://hegemvakfi.org.tr/media/uploads/2024/09/07/3-okul-merkezli-arabuluculuk.pdf>, (Erişim: 26.08.2024).
- HOFFMAN, David: "Ten Principles of Mediation Ethics, Alternatives to the High Cost of Litigation 18(8), 147-169, Eylül 2000.
- İnsan Hakları ve Şiddetle Sivil Mücadele Bilincini Güçlendirici Saha Aktörleri Yetiştirme Projesi (2021-2030), [http://insanihaklarakademisi.org.tr/Files/ckFiles/file/2023/4_%20PROJE%20bilgi%20dosyas%C4%B1%20\(16\)%20.pdf](http://insanihaklarakademisi.org.tr/Files/ckFiles/file/2023/4_%20PROJE%20bilgi%20dosyas%C4%B1%20(16)%20.pdf), (Erişim: 25.09.2024).
- KARAHANOGULLARI, Onur: İdarenin Hukukla Kavranması: Yasallık ve İdari İşlemler (Yargı Kararlarına Dayalı Bir İnceleme), 5. Baskı, Turhan Kitabevi, Ankara 2023.
- ÖZBEK, Mustafa: "Dünya Çapındaki Adaletle Ulaşma Hareketiyle Ortaya Çıkan Gelişmeler ve Alternatif Uyuşmazlık Çözümü", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 51, S.2 Nisan 2002.
- PEKCANITEZ, Hakan: "Alternatif Uyuşmazlık Çözümleri", Hukuki Perspektifler Dergisi, (5), 2005, ss.12-16.
- Pratiques Professionnelles de la Médiation Social, Edition France Médiation.
- Proposal for a European Recommendation on Social Mediation Submitted in the Framework of the European Days of Social Mediation, <https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/project-result-content/30dc6ea5-b3c5-4f94-b8bf-552fece7c070/RECO-GBv2.pdf>, (Erişim: 21.09.2024).
- SUNGURTEKİN ÖZKAN, Meral/AYKUTALP, Aslı: Yargı Örgütü Hukuku, Seçkin Yayıncılık, 2. Baskı, Ankara 2024.
- ŞAHİN, Tuğçem/ÇELİK, Yasin/RUHİ, Ahmet Cemal: Hukuk Uyuşmazlıklarında Arabuluculuk Rehberi, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2018.
- TANRIVER, Süha: Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Arabuluculuk 2. Baskı, 2022.
- TANRIVER, Süha: "Dava Şartı Arabuluculuk Üzerine Bazı Düşünceler", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, (147), 2020, s.111-142.
- TANRIVER, Süha: "Hukuk Uyuşmazlıkları Bağlamında Alternatif Uyuşmazlık Çözüm Yolları ve Özellikle Arabuluculuk", Türkiye Barolar Birliği Dergisi, (64), 2006, ss.151-177.
- ULUSOY, Ali: Türk İdare Hukuku, 6. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2023.

Yazar Beyanı | Author's Declaration

Mali Destek | Financial Support: Yazarlar Didem ERDOĞAN & Rukiye KAHYA, bu çalışmanın araştırılması, yazarlığı veya yayınlanması için herhangi bir finansal destek almamıştır. | Didem EROĞAN & Rukiye KAHYA, who are the authors have not received any financial support for the research, authorship, or publication of this study.

Yazarların Katkıları | Authors's Contributions: Bu makale yazarlar tarafından hazırlanmıştır. | This article was prepared by the authors.

Çıkar Çatışması/Ortak Çıkar Beyanı | The Declaration of Conflict of Interest/Common Interest: Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması veya ortak çıkar beyan edilmemiştir. | No conflict of interest or common interest has been declared by the authors.

Etik Kurul Onayı Beyanı | The Declaration of Ethics Committee Approval: Çalışmanın herhangi bir etik kurul onayı veya özel bir izne ihtiyacı yoktur. | The study doesn't need any ethics committee approval or any special permission.

Araştırma ve Yayın Etiği Bildirgesi | The Declaration of Research and Publication Ethics: Yazarlar, makalenin tüm süreçlerinde İnÜHFD'nin bilimsel, etik ve alıntı kurallarına uyduğunu ve verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığını, karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde İnÜHFD'nin ve editör kurulunun hiçbir sorumluluğunun olmadığını ve bu çalışmanın İnÜHFD'den başka hiçbir akademik yayın ortamında değerlendirilmediğini beyan etmektedir. | The authors declares that he complies with the scientific, ethical, and quotation rules of InULR in all processes of the paper and that they do not make any falsification of the data collected. In addition, they declare that Inonu University Law Review and its editorial board have no responsibility for any ethical violations that may be encountered, and that this study has not been evaluated or published in any academic publication environment other than Inonu University Law Review.